

فصل

سیزدهم

برنامه نویسی شی گرا: چندریختی

اهداف

- چند ریختی چیست و چگونه می تواند در برنامه نویسی موثر بکار گرفته شود.
- اعلان و استفاده از توابع virtual در موثرتر کردن چندریختی.
- وجه تمایز مابین کلاس های انتزاعی و مقید.
- اعلان توابع virtual محض برای ایجاد کلاس های انتزاعی.
- نحوه استفاده از اطلاعات نوع زمان اجرا (RTTI) به همراه تبدیل نوع typeid, dynamic_cast و type_info.
- نحوه پیاده سازی توابع virtual توسط C++.
- نحوه استفاده از نابود کننده های virtual برای حصول اطمینان از اجرای تمام نابود کننده های مورد نیاز بر روی یک شی.

رئوس مطالب	
۱۳-۱	مقدمه
۱۳-۲	چند مثال از چندریختی
۱۳-۳	رابطه مابین شی‌ها در سلسله مراتب تواریث
۱۳-۱-۱	احضار توابع کلاس مبنا از طریق شی‌های کلاس مشتق شده
۱۳-۳-۲	هدایت اشاره‌گرهای کلاس مشتق شده بطرف شی‌های کلاس مشتق شده
۱۳-۳-۳	فراخوانی تابع عضو کلاس مشتق شده از طریق اشاره‌گرهای کلاس مبنا
۱۳-۳-۴	virtual توابع
۱۳-۳-۵	تخصیص‌های قابل انجام مابین شی‌ها و اشاره‌گرهای کلاس مبنا و کلاس مشتق شده
۱۳-۴	عبارت switch
۱۳-۵	کلاس‌های انتزاعی و توابع virtual محض
۱۳-۶	مبحث آموزشی: سیستم پرداخت حقوق با استفاده از چند ریختی
۱۳-۶-۱	ایجاد کلاس مبنای انتزاعی Employee
۱۳-۶-۲	ایجاد کلاس مشتق شده غیرانتزاعی SalariedEmployee
۱۳-۶-۳	ایجاد کلاس مشتق شده غیرانتزاعی HourlyEmployee
۱۳-۶-۴	ایجاد کلاس مشتق شده غیرانتزاعی CommisssinEmployee
۱۳-۶-۵	ایجاد غیرمستقیم مشتق شده غیرانتزاعی BasePlusCommssionEmployee
۱۳-۶-۶	شرح فرآیند چندریختی
۱۳-۷	چندریختی، توابع virtual و مقیدسازی دینامیکی
۱۳-۸	مبحث آموزشی: سیستم پرداخت حقوق با استفاده از چندریختی و اطلاعات نوع زمان اجرا با تبدیل typeid, dynamic_cast و typeid
۱۳-۹	نابود کننده virtual
۱۳-۱۰	مبحث آموزشی مهندسی نرم‌افزار: اثر بری در سیستم ATM

۱۳-۱ مقدمه

در فصل‌های ۹-۱۲ در ارتباط با مباحث کلیدی برنامه‌نویسی شی‌گرا و تکنولوژی‌های آن شامل کلاس‌ها، شی‌ها، کپسوله‌سازی، سربارگذاری عملگر و تواریث صحبت کردیم. حال به آموزش OOP با توضیح و تفسیر مفهوم چندریختی (polymorphism) در سلسله مراتب تواریث ادامه می‌دهیم. چندریختی امکان می‌دهد تا برنامه‌ها بجای اینکه «برنامه خاصی» باشند، حالت یک «برنامه کلی» داشته باشند.

در عمل، چند ریختی امکان می‌دهد تا برنامه‌هایی بنویسیم که مبادرت به پردازش شی‌ها از کلاس‌هایی کنند که بخشی از همان سلسله مراتب کلاس هستند، همچنانکه همگی آنها شی‌های از سلسله مراتب کلاس مبنا می‌باشند. همانطوری که بزودی خواهید دید، چند ریختی با هندل‌های (دستگیره‌های) اشاره‌گر کلاس مبنا و مراجعه‌های کلاس مبنا کاری ندارد و بر پایه نام هندل‌ها عمل می‌کند.

برنامه‌نویسی شی‌گرا: چندریختی _____ فصل سیزدهم ۳۵۳

به مثالی در ارتباط با چند ریختی توجه کنید. فرض کنید می‌خواهیم برنامه‌ای بنویسیم که حرکت چند نوع حیوان را شبیه‌سازی کند. کلاس‌های Fish (ماهی)، Frog (قورباغه) و Bird (پرنده) نشان‌دهنده سه نوع حیوان تحت بررسی هستند. تصور کنید که هر یک از این کلاس‌ها از کلاس مبنای Animal ارث‌بری دارند، که حاوی یک تابع move بوده و موقعیت جاری حیوان را نگهداری می‌کند. هر کلاس مشتق شده تابع move را پیاده‌سازی می‌کند. برنامه مبادرت به نگهداری یک بردار (vector) از اشاره‌گرها به شی‌های از انواع کلاس‌های مشتق شده Animal می‌کند. برای شبیه‌سازی حرکت حیوانات، برنامه به هر شی در هر ثانیه یک پیغام بنام move ارسال می‌کند. با این وجود، هر نوع خاص از حیوان به این پیغام move (حرکت) به روش خود پاسخ می‌دهد، برای مثال ماهی قادر به شنا به میزان دو فوت، قورباغه قادر به پرش به میزان سه فوت و پرنده قادر به پرواز به میزان ده فوت است. برنامه بطور جامع یک پیغام (همان move) را به هر شی ارسال می‌کند، اما هر شی از نحوه اصلاح موقعیت خود براساس نوع حرکتی خود مطلع است و بر مبنای آن حرکت می‌کند. بر پایه اینکه هر شی از نحوه «انجام فعل صحیح» مطلع است، واکنش به فراخوانی تابع یکسان، مفهوم کلیدی چندریختی یا polymorphism است. پیغام یکسان (در این مورد move) که به انواع شی‌ها ارسال می‌شود، نتایج مختلفی بدنبال دارد و از اینرو نشان‌دهنده مفهوم چندریختی است.

به کمک چندریختی، می‌توانیم سیستم‌های را طراحی و پیاده‌سازی کنیم که گسترش و بسط‌پذیری آنها آسانتر است. کلاس‌های جدید می‌توانند با کمی تغییر یا اصلاح در بخش‌های عمومی برنامه، به آن افزوده شوند، مادامیکه کلاس‌های جدید بخشی از سلسله مراتب توارثی باشند که برنامه بطور جامع آنرا پردازش می‌کند. تنها بخش‌های از برنامه که باید برای تطبیق یافتن با کلاس‌های جدید تغییر داده شوند آنهایی هستند که نیاز دارند تا از وجود کلاس‌های جدید افزوده شده به سلسله مراتب مستقیماً مطلع گردند. برای مثال، اگر کلاس Tortoise (لاک‌پشت) را که از کلاس Animal ارث‌بری دارد را ایجاد کنیم (که می‌تواند به پیغام move به میزان یک اینچ حرکت یا خزیدن واکنش نشان دهد)، فقط نیاز است تا کلاس Tortoise و آن بخشی که یک نمونه از شی Tortoise را شبیه‌سازی می‌کند را بنویسیم.

با مطرح کردن مثال‌های سعی می‌کنیم تا درک مناسبی از مفهوم توابع virtual (مجازی) و مقیدسازی دینامیکی بوجود آوریم. که زیر ساخت‌های از تکنولوژی چند ریختی هستند. سپس به مطرح کردن یک مبحث آموزشی می‌پردازیم که در آن سلسله مراتب Employee از فصل دوازده بازبینی شده است. در مبحث آموزشی، یک «واسط» مشترک برای تمام کلاس‌های موجود در سلسله مراتب تعریف می‌کنیم. این واسط با قابلیت‌های مشترک در میان کارمندان، بعنوان کلاس مبنای انتزاعی Employee نامیده می‌شود، که از کلاس‌های SalariedEmployee، HourlyEmployee و CommissionEmployee

مستقیماً ارث‌بری دارد و کلاس `BasePlusCommissionEmployee` بصورت غیرمستقیم. بزودی شاهد این مطلب خواهید بود که چگونه کلاسی "انتزاعی" می‌شود و کلاسی "غیرانتزاعی".

در این سلسله مراتب، هر کارمندی دارای یک تابع `earnings` (حقوق) برای محاسبه حقوق هفتگی است. این توابع حقوق براساس نوع کارمند عمل می‌کنند، برای نمونه، کارمند `SalariedEmployee` یک حقوق هفتگی ثابت صرف‌نظر از ساعت کاری دریافت می‌کند، در حالیکه به کارمندی از نوع `HourlyEmployee` براساس ساعات کاری و اضافه کاری حقوق پرداخت می‌شود. نحوه پردازش هر کارمند را در حالت کلی نشان خواهیم داد که در آن از اشاره‌گرهای کلاس مبنا برای فراخوانی تابع `earnings` از میان چندین شی از کلاس مشتق شده استفاده می‌شود. در این روش، برنامه‌نویس نیاز به توجه به نوع فراخوانی تابع دارد، که می‌تواند برای اجرای چندین تابع مختلف براساس شی‌های اشاره شده توسط اشاره‌گرهای کلاس مبنا، بکار گرفته شود.

ویژگی کلیدی این فصل، بحث در ارتباط با چند ریختی، توابع `virtual` و مقیدسازی دینامیکی است، که در آن از یک دیاگرام برای توضیح اینکه چگونه چندریختی می‌تواند در `C++` پیاده‌سازی شود، استفاده شده است.

از سلسله مراتب `Employee` برای شرح قابلیت‌های بنام *اطلاعات نوع زمان اجرا* (RTTI) و تبدیل دینامیکی استفاده مجدد خواهیم کرد که به برنامه امکان تعیین نوع یک شی در زمان اجرا را فراهم آورده و شی براساس آن عمل می‌کند.

۲-۱۳ چند مثال از چندریختی

در این بخش، در ارتباط با مثال‌های از چند ریختی بحث می‌کنیم. در چند ریختی، یک تابع می‌تواند اعمال متفاوتی را با توجه به نوع شی که تابع احضار می‌شود انجام دهد. اگر کلاس `Rectangle` (مستطیل) از کلاس `Quadrilateral` (چهارضلعی) است، پس یک شی مستطیل، نسخه بسیار خاصی از یک شی چهارضلعی است. بنابر این، هر عملیاتی (همانند محاسبه محیط یا مساحت) که می‌تواند بر روی یک شی از کلاس چهارضلعی بکار گرفته شود نیز می‌تواند بر روی شی از کلاس مستطیل پیاده گردد. البته چنین عملیاتی را می‌توان بر روی انواع چهارضلعی، همانند مربع‌ها، متوازی‌الاضلاع‌ها و ذوزنقه‌ها انجام داد. چند ریختی زمانی اتفاق می‌افتد که برنامه مبادرت به فراخوانی یک تابع `virtual` (مجازی) از طریق اشاره‌گر یا مراجعه کلاس مبنا (یعنی چهارضلعی) کند. `C++` بصورت دینامیکی یا پویا (یعنی در زمان اجرا) تابع مناسب را برای کلاس انتخاب می‌کند (با توجه به شی که نمونه‌سازی شده است). در بخش ۳-۱۳ مثالی در این ارتباط به همراه کد آن آورده شده است.

برنامه نویسی شی گرا: چند ریختی _____ فصل سیزدهم ۳۵۵

بعنوان یک مثال دیگر، فرض کنید که یک بازی ویدئوی طراحی کرده ایم که شی های از نوع مختلف را نمونه سازی می کند، که در بر گیرنده شی های از کلاس های **Martian** (مریخی)، **Venutian** (ونوسی)، **Plutonian** (پلوتونی)، **SpaceShip** (سفینه فضایی) و **LaseBean** (پرتو لیزر) است. فرض کنید که هر کدامیک از این کلاس ها از کلاس مبنای مشترکی بنام **SpaceObject** ارث بری دارند، که حاوی تابع عضو **draw** است. هر کلاس مشتق شده، این تابع را به روش مقتضی برای آن کلاس پیاده سازی می کند. برنامه مدیریت صحنه مبادرت به نگهداری یک حامل (یک بردار یا **vector**) می کند که وظیفه آن حفظ اشاره گرهای **SpaceObject** به شی های از کلاس های مختلف است. برای نوسازی صحنه، مدیر صحنه در زمان های منظم به هر شی، پیغام یکسان **draw** را ارسال می کند. هر نوع از شی به یک طریق منحصر بفرد به این پیغام واکنش نشان می دهد. برای مثال، یک شی **Martian** می تواند خود را به رنگ قرمز با تعداد مشخصی آتش ترسیم کند. یک شی **SpaceShip** می تواند خود را بصورت یک بشقاب پرنده نقره ای رنگ ترسیم نماید. یک شی **LaserBeam** می تواند خود را بصورت یک پرتو قرمز رنگ در امتداد صحنه ترسیم کند. مجدداً همان پیغام (در این مورد، **draw**) به انواع مختلفی از شی ها ارسال می شود و نتیجه آن بشکل های مختلف در می آید.

یک مدیر صحنه چند ریختی کار افزودن کلاس های جدید به یک سیستم را با حداقل تغییرات در کد فراهم می آورد. فرض کنید که می خواهیم شی های از کلاس **Mercurian** (عطارد) به بازی ویدئوی اضافه کنیم. برای انجام اینکار، بایستی یک کلاس **Mercurian** ایجاد کنیم که از **SpaceObject** ارث بری داشته باشد، اما تعریف متعلق بخود را از تابع عضو **draw** داشته باشد. سپس، زمانیکه اشاره گرهای به شی های از کلاس **Mercurian** در حامل ظاهر شوند، دیگر برنامه نویس نیازی به اصلاح کد مدیر صحنه نخواهد داشت. مدیر صحنه تابع عضو **draw** را برای هر شی در حامل فراخوانی می کند، صرف نظر از نوع شی، بنابر این شی های جدید **Mercurian** براحتی کار خود را انجام می دهند. از اینرو برنامه نویس می تواند بدون هیچ تغییری در سیستم (بجز ایجاد و وارد کردن خود کلاس ها)، از چند ریختی برای تطبیق دادن کلاس های دیگر حتی آنهایی که در زمان ایجاد سیستم تصویری از آنها وجود نداشت، استفاده کنند.

۳-۱۳ رابطه مابین شی ها در سلسله مراتب توارث

در بخش ۴-۱۲ یک سلسله مراتب کلاس کارمند ایجاد کردیم که در آن کلاس **BasePlusCommissionEmployee** از کلاس **CommisInEmployee** ارث بری داشت. در فصل ۱۲ مثال های مطرح گردید که در آنها شی های **CommisInEmployee** و **BasePlusCommissionEmployee** با استفاده از اسامی شی ها مبادرت به احضار توابع عضو خود

می‌کردند. در این بخش به بررسی دقیق‌تر رابطه موجود در میان کلاس‌ها در سلسله مراتب می‌پردازیم. در چند بخش بعدی به معرفی دنباله‌ای از مثال‌ها خواهیم پرداخت که به بررسی عملکرد اشاره‌گرهای کلاس مبنا و کلاس مشتق شده می‌پردازند و همچنین نشان می‌دهند که چگونه می‌توان از این اشاره‌گرها در احضار توابع عضو استفاده کرد. در انتهای این بخش، به معرفی نحوه بدست گرفتن رفتار چند ریختی از اشاره‌گرهای کلاس مبنا که به شی‌های از کلاس مشتق شده اشاره دارند، خواهیم پرداخت.

۱۳-۳-۱ احضار توابع کلاس مبنا از طریق شی‌های کلاس مشتق شده

در مثال شکل‌های ۱۳-۱ الی ۱۳-۵ به بررسی سه روش در هدایت اشاره‌گرهای کلاس مبنا و اشاره‌گرهای کلاس مشتق شده بطرف شی‌های کلاس مبنا و شی‌های کلاس مشتق شده می‌پردازیم. دو روش اول بسیار سر راست هستند، یک اشاره‌گر کلاس مبنا را به طرف یک شی از کلاس مبنا هدایت کرده (و توابع کلاس مبنا احضار می‌شوند) و اشاره‌گر یک کلاس مشتق شده را به طرف یک شی کلاس مشتق شده (و توابع کلاس مشتق شده احضار می‌شوند) هدایت می‌کنیم. سپس، به بررسی رابطه موجود مابین کلاس‌های مشتق شده و کلاس‌های مبنا (یعنی رابطه is-a در سلسله مراتب) با هدایت یک اشاره‌گر کلاس مبنا بطرف یک شی کلاس مشتق شده می‌پردازیم (و نشان می‌دهیم که برآستی قابلیت‌های کلاس مبنا در شی از کلاس مشتق شده وجود دارد).

از کلاس `CommissionEmployee` (شکل‌های ۱۳-۱ و ۱۳-۲) که در فصل ۱۲ توضیح دادیم استفاده می‌کنیم تا کارمندانی را معرفی کنیم که براساس درصدی از فروش به آنها حقوق پرداخت می‌شود. از کلاس `BasePlusCommissionEmployee` (شکل‌های ۱۳-۳ و ۱۳-۴) که در فصل ۱۲ توضیح داده‌ایم، به منظور معرفی کارمندانی که یک حقوق پایه به اضافه درصدی از فروش خود دریافت می‌کنند، استفاده می‌کنیم. هر شی `BasePlusCommissionEmployee` یک `CommissionEmployee` است (رابطه is-a) که دارای حقوق پایه نیز می‌باشد. کلاس `BasePlusCommissionEmployee` دارای تابع عضو `earnings` است (خطوط 32-35 از شکل ۱۳-۴) که تعریف مجددی از تابع عضو `earnings` از کلاس `CommissionEmployee` می‌باشد (خطوط 79-82 از شکل ۱۳-۲) که به آن حقوق پایه نیز افزوده گردیده است. تابع عضو `print` کلاس `BasePlusCommissionEmployee` (خطوط 46-38 از شکل ۱۳-۴) تعریف مجددی از تابع عضو `print` کلاس `CommissionEmployee` است (خطوط 92-85 از شکل ۱۳-۲) تا همان اطلاعات را به همراه حقوق پایه کارمند به نمایش در آورد.

```
1 // Fig. 13.1: CommissionEmployee.h
2 // CommissionEmployee class definition represents a commission employee.
3 #ifndef COMMISSION_H
4 #define COMMISSION_H
5
6 #include <string> // C++ standard string class
7 using std::string;
8
```


برنامه نویسی شی گرا: چند ریختی _____ فصل سیزدهم ۳۵۷

```
9 class CommissionEmployee
10 {
11 public:
12     CommissionEmployee( const string &, const string &, const string &,
13         double = 0.0, double = 0.0 );
14
15     void setFirstName( const string & ); // set first name
16     string getFirstName() const; // return first name
17
18     void setLastName( const string & ); // set last name
19     string getLastName() const; // return last name
20
21     void setSocialSecurityNumber( const string & ); // set SSN
22     string getSocialSecurityNumber() const; // return SSN
23
24     void setGrossSales( double ); // set gross sales amount
25     double getGrossSales() const; // return gross sales amount
26
27     void setCommissionRate( double ); // set commission rate
28     double getCommissionRate() const; // return commission rate
29
30     double earnings() const; // calculate earnings
31     void print() const; // print CommissionEmployee object
32 private:
33     string firstName;
34     string lastName;
35     string socialSecurityNumber;
36     double grossSales; // gross weekly sales
37     double commissionRate; // commission percentage
38 }; // end class CommissionEmployee
39
40 #endif
```

شکل ۱۳-۱ | فایل سرآیند کلاس CommissionEmployee.

```
1 // Fig. 13.2: CommissionEmployee.cpp
2 // Class CommissionEmployee member-function definitions.
3 #include <iostream>
4 using std::cout;
5
6 #include "CommissionEmployee.h" // CommissionEmployee class definition
7
8 // constructor
9 CommissionEmployee::CommissionEmployee(
10     const string &first, const string &last, const string &ssn,
11     double sales, double rate )
12 : firstName( first ), lastName( last ), socialSecurityNumber( ssn )
13 {
14     setGrossSales( sales ); // validate and store gross sales
15     setCommissionRate( rate ); // validate and store commission rate
16 } // end CommissionEmployee constructor
17
18 // set first name
19 void CommissionEmployee::setFirstName( const string &first )
20 {
21     firstName = first; // should validate
22 } // end function setFirstName
23
24 // return first name
25 string CommissionEmployee::getFirstName() const
26 {
27     return firstName;
28 } // end function getFirstName
29
30 // set last name
31 void CommissionEmployee::setLastName( const string &last )
32 {
33     lastName = last; // should validate
34 } // end function setLastName
35
36 // return last name
```



```
37 string CommissionEmployee::getLastName() const
38 {
39     return lastName;
40 } // end function getLastName
41
42 // set social security number
43 void CommissionEmployee::setSocialSecurityNumber( const string &ssn )
44 {
45     socialSecurityNumber = ssn; // should validate
46 } // end function setSocialSecurityNumber
47
48 // return social security number
49 string CommissionEmployee::getSocialSecurityNumber() const
50 {
51     return socialSecurityNumber;
52 } // end function getSocialSecurityNumber
53
54 // set gross sales amount
55 void CommissionEmployee::setGrossSales( double sales )
56 {
57     grossSales = ( sales < 0.0 ) ? 0.0 : sales;
58 } // end function setGrossSales
59
60 // return gross sales amount
61 double CommissionEmployee::getGrossSales() const
62 {
63     return grossSales;
64 } // end function getGrossSales
65
66 // set commission rate
67 void CommissionEmployee::setCommissionRate( double rate )
68 {
69     commissionRate = ( rate > 0.0 && rate < 1.0 ) ? rate : 0.0;
70 } // end function setCommissionRate
71
72 // return commission rate
73 double CommissionEmployee::getCommissionRate() const
74 {
75     return commissionRate;
76 } // end function getCommissionRate
77
78 // calculate earnings
79 double CommissionEmployee::earnings() const
80 {
81     return getCommissionRate() * getGrossSales();
82 } // end function earnings
83
84 // print CommissionEmployee object
85 void CommissionEmployee::print() const
86 {
87     cout << "commission employee: "
88         << getFirstName() << ' ' << getLastName()
89         << "\nsocial security number: " << getSocialSecurityNumber()
90         << "\ngross sales: " << getGrossSales()
91         << "\ncommission rate: " << getCommissionRate();
92 } // end function print
```

شکل ۱۳-۲ | فایل پیاده‌سازی کلاس CommissionEmployee.

```
1 // Fig. 13.3: BasePlusCommissionEmployee.h
2 // BasePlusCommissionEmployee class derived from class
3 // CommissionEmployee.
4 #ifndef BASEPLUS_H
5 #define BASEPLUS_H
6
7 #include <string> // C++ standard string class
8 using std::string;
9
10 #include "CommissionEmployee.h" // CommissionEmployee class declaration
11
12 class BasePlusCommissionEmployee : public CommissionEmployee
```


برنامه‌نویسی شی‌گرا: چندریختی _____ فصل سیزدهم ۳۵۹

```
13 {
14 public:
15     BasePlusCommissionEmployee( const string &, const string &,
16         const string &, double = 0.0, double = 0.0, double = 0.0 );
17
18     void setBaseSalary( double ); // set base salary
19     double getBaseSalary() const; // return base salary
20
21     double earnings() const; // calculate earnings
22     void print() const; // print BasePlusCommissionEmployee object
23 private:
24     double baseSalary; // base salary
25 }; // end class BasePlusCommissionEmployee
26
27 #endif
```

شکل ۳-۱۳ | فایل سرآیند کلاس BasePlusCommissionEmployee

```
1 // Fig. 13.4: BasePlusCommissionEmployee.cpp
2 // Class BasePlusCommissionEmployee member-function definitions.
3 #include <iostream>
4 using std::cout;
5
6 // BasePlusCommissionEmployee class definition
7 #include "BasePlusCommissionEmployee.h"
8
9 // constructor
10 BasePlusCommissionEmployee::BasePlusCommissionEmployee(
11     const string &first, const string &last, const string &ssn,
12     double sales, double rate, double salary )
13     // explicitly call base-class constructor
14     : CommissionEmployee( first, last, ssn, sales, rate )
15 {
16     setBaseSalary( salary ); // validate and store base salary
17 } // end BasePlusCommissionEmployee constructor
18
19 // set base salary
20 void BasePlusCommissionEmployee::setBaseSalary( double salary )
21 {
22     baseSalary = ( salary < 0.0 ) ? 0.0 : salary;
23 } // end function setBaseSalary
24
25 // return base salary
26 double BasePlusCommissionEmployee::getBaseSalary() const
27 {
28     return baseSalary;
29 } // end function getBaseSalary
30
31 // calculate earnings
32 double BasePlusCommissionEmployee::earnings() const
33 {
34     return getBaseSalary() + CommissionEmployee::earnings();
35 } // end function earnings
36
37 // print BasePlusCommissionEmployee object
38 void BasePlusCommissionEmployee::print() const
39 {
40     cout << "base-salaried ";
41
42     // invoke CommissionEmployee's print function
43     CommissionEmployee::print();
44
45     cout << "\nbase salary: " << getBaseSalary();
46 } // end function print
```

شکل ۴-۱۳ | فایل پیاده‌سازی کلاس BasePlusCommissionEmployee

در شکل ۵-۱۳، خطوط ۱۹-۲۰ یک شی `CommissionEmployee` و در خط ۲۳ یک اشاره‌گر به این شی و در خطوط ۲۶-۲۷ یک شی `BasePlusCommissionEmployee` و در خط ۳۰ یک اشاره‌گر به

این شی ایجاد می‌شود. خطوط 37 و 39 از نام این شی‌ها برای احضار تابع عضو `print` هر یک از این شی‌ها استفاده می‌کنند. خط 42 آدرس کلاس مبنای شی `CommissionEmpolyee` را به اشاره‌گر کلاس مبنای `CommissionEmployeePtr` تخصیص می‌دهد، که خط 45 با استفاده از آن، تابع عضو `print` را برای شی `CommissionEmployee` احضار می‌نماید. با این عمل، نسخه `print` تعریف شده در کلاس مبنای `CommissionEmpolyee` احضار می‌شود. به همین ترتیب خط 48 آدرس شی کلاس مشتق شده `basePlusCommissionEmployee` را به اشاره‌گر کلاس مشتق شده `basePlusCommissionEmployeePtr` تخصیص می‌دهد، که خط 52 با استفاده از آن، تابع عضو `print` را بر روی شی `BasePlusCommissionEmployee` فراخوانی می‌کند. با این عمل، نسخه `print` تعریف شده در کلاس مشتق شده `BasePlusCommissionEmployee` فراخوانی می‌گردد. سپس خط 55 مبادرت به تخصیص آدرس شی کلاس مشتق شده `basePlusCommissionEmployee` به اشاره‌گر کلاس مبنای `CommissionEmployerPtr` می‌کند، که خط 59 با استفاده از آن تابع عضو `print` را احضار می‌نماید. کامپایلر C++ اجازه تغییر از یک حالت به حالت دیگر را می‌دهد، چرا که یک شی از یک کلاس مشتق شده، یک شی از کلاس مبنای خودش است (رابطه is-a). توجه کنید با وجود اینکه اشاره‌گر کلاس مبنای `CommissionEmployee` به یک کلاس مشتق شده `BasePlusCommissionEmployee` اشاره می‌کند، تابع عضو `print` کلاس مبنای `CommissionEmployee` احضار می‌شود (بجای تابع `print` کلاس `BasePlusCommissionEmployee`).

```
1 // Fig. 13.5: fig13_05.cpp
2 // Aiming base-class and derived-class pointers at base-class
3 // and derived-class objects, respectively.
4 #include <iostream>
5 using std::cout;
6 using std::endl;
7 using std::fixed;
8
9 #include <iomanip>
10 using std::setprecision;
11
12 // include class definitions
13 #include "CommissionEmployee.h"
14 #include "BasePlusCommissionEmployee.h"
15
16 int main()
17 {
18     // create base-class object
19     CommissionEmployee commissionEmployee(
20         "Sue", "Jones", "222-22-2222", 10000, .06 );
21
22     // create base-class pointer
23     CommissionEmployee *commissionEmployeePtr = 0;
24
25     // create derived-class object
26     BasePlusCommissionEmployee basePlusCommissionEmployee(
27         "Bob", "Lewis", "333-33-3333", 5000, .04, 300 );
28
29     // create derived-class pointer
30     BasePlusCommissionEmployee *basePlusCommissionEmployeePtr = 0;
```


برنامه نویسی شی گرا: چند ریختی _____ فصل سیزدهم ۳۶۱

```
31
32 // set floating-point output formatting
33 cout << fixed << setprecision( 2 );
34
35 // output objects commissionEmployee and basePlusCommissionEmployee
36 cout << "Print base-class and derived-class objects:\n\n";
37 commissionEmployee.print(); // invokes base-class print
38 cout << "\n\n";
39 basePlusCommissionEmployee.print(); // invokes derived-class print
40
41 // aim base-class pointer at base-class object and print
42 commissionEmployeePtr = &commissionEmployee; // perfectly natural
43 cout << "\n\n\nCalling print with base-class pointer to "
44 << "\nbase-class object invokes base-class print function:\n\n";
45 commissionEmployeePtr->print(); // invokes base-class print
46
47 // aim derived-class pointer at derived-class object and print
48 basePlusCommissionEmployeePtr = &basePlusCommissionEmployee; // natural
49 cout << "\n\n\nCalling print with derived-class pointer to "
50 << "\nderived-class object invokes derived-class "
51 << "print function:\n\n";
52 basePlusCommissionEmployeePtr->print(); // invokes derived-class print
53
54 // aim base-class pointer at derived-class object and print
55 commissionEmployeePtr = &basePlusCommissionEmployee;
56 cout << "\n\n\nCalling print with base-class pointer to "
57 << "derived-class object\ninvokes base-class print "
58 << "function on that derived-class object:\n\n";
59 commissionEmployeePtr->print(); // invokes base-class print
60 cout << endl;
61 return 0;
62 } // end main
```

Print base-class and derived-class objects:

commission employee: Sue Jones
social security number: 222-22-2222
gross sales: 10000.00
commission rate: 0.06

base-salaried commission employee: Bob Lewis
social security number: 333-33-3333
gross sales: 5000.00
commission rate: 0.04
base salary:300.00

calling print with base-class pointer to
base-class object invokes base-class print function:

commission employee: Sue Jones
social security number: 222-22-2222
gross sales: 10000.00
commission rate: 0.06

calling print with derived-class pointer to
derived-class object invokes derived-class print function:

base-salaried commission employee: Bob Lewis
social security number: 333-33-3333
gross sales: 5000.00
commission rate: 0.04
base salary:300.00

calling print with base-class pointer to derived-class object
invokes base-class print function on that derived-class object:

commission employee: Bob Lewis
social security number: 333-33-3333
gross sales: 5000.00
commission rate: 0.04

شکل ۵-۱۳ | تخصیص آدرس شی‌های کلاس مبنا و کلاس مشتق شده به اشاره‌گرهای کلاس مبنا و کلاس مشتق شده.

خروجی هر تابع عضو `print` احضار شده در این برنامه آشکار می‌کند که فراخوانی یا احضار تابع بستگی به نوع دستگیر یا هندلی دارد (یعنی نوع اشاره‌گر یا مراجعه) که در فراخوانی تابع بکار گرفته شده است، نه به نوع شی که هندل به آن اشاره می‌کند. در بخش ۴-۳-۱۳، زمانی که به معرفی توابع `virtual` پرداختیم، نشان خواهیم داد که می‌توان بجای توجه به نوع هندل، مبادرت به فراخوانی تابع کرد. شاهد خواهید بود که اینحالت در پیاده‌سازی رفتار چند ریختی بسیار تعیین کننده است و یکی از مباحث کلیدی این فصل نیز می‌باشد.

۲-۳-۱۳ هدایت اشاره‌گرهای کلاس مشتق شده بطرف شی‌های کلاس مشتق شده

در بخش ۱-۳-۱۳، اقدام به تخصیص آدرس یک شی از کلاس مشتق شده به اشاره‌گر یک کلاس مبنا کردیم و توضیح دادیم که کامپایلر `C++` اجازه انجام چنین تخصیصی را می‌دهد، چرا که یک شی از کلاس مشتق شده یک شی از کلاس مبنا است (رابطه `is-a`). در شکل ۶-۱۳ یک رویه مخالف اخذ کرده‌ایم و اشاره‌گر کلاس مشتق شده را به طرف یک شی کلاس مبنا هدایت می‌کنیم. [نکته: این برنامه از کلاس `CommisninEmployee` و `BasePlusCommissionEmployee` شکل‌های ۱-۱۳ الی ۴-۱۳ استفاده کرده است.] خطوط ۹-۸ از شکل ۶-۱۳ یک شی `CommissionEmployee` ایجاد می‌کنند و خط ۱۰ یک اشاره‌گر `BasePlusCommissionEmployee` ایجاد می‌نماید خط ۱۴ مبادرت به تخصیص آدرس شی کلاس مبنا `CommissionEmployee` به اشاره‌گر کلاس مشتق شده `basePlusCommissionEmployeePtr` می‌کند، اما کامپایلر `C++` خطا تولید می‌کند. کامپایلر مانع انجام چنین تخصیصی می‌شود، چرا که یک `CommissionEmployee` یک `BasePlusCommissionEmployee` نیست. اگر کامپایلر اجازه چنین تخصیصی را می‌داد، اتفاقات زیر بدنبال هم رخ می‌دادند. از طریق اشاره‌گر `BasePlusCommissionEmployee` می‌توانستیم هر تابع `BasePlusCommissionEmployee` شامل `setBaseSalary` را برای شی که اشاره‌گر بر آن اشاره دارد فراخوانی کنیم (یعنی شی کلاس مبنا `CommissionEmployee`). با این وجود، شی `CommissionEmployee` دارای تابع عضو `setBaseSalary` نیست و نمی‌تواند عضو داده `baseSalary` را تنظیم کند (چرا که این نوع کارمند دارای حقوق پایه نیست و دستمزد خود را براساس درصدی از میزان فروش دریافت می‌کند). پس اینکار می‌تواند منجر به مشکلاتی گردد، برای اینکه تابع عضو `setBaseSalary` فرض می‌کند که در اینجا یک عضو داده `baseSalary` برای تنظیم وجود دارد. این حافظه متعلق به شی `CommisninEmployee` نبوده و از اینرو تابع عضو `setBaseSalary` می‌تواند بر روی

برنامه‌نویسی شی‌گرا: چندریختی _____ فصل سیزدهم ۳۶۳

اطلاعات با ارزش دیگری را که در حافظه قرار دارند، بازنویسی کند، در صورتیکه این اطلاعات متعلق به شی دیگری هستند.

```
1 // Fig. 13.6: fig13_06.cpp
2 // Aiming a derived-class pointer at a base-class object.
3 #include "CommissionEmployee.h"
4 #include "BasePlusCommissionEmployee.h"
5
6 int main()
7 {
8     CommissionEmployee commissionEmployee(
9         "Sue", "Jones", "222-22-2222", 10000, .06 );
10    BasePlusCommissionEmployee *basePlusCommissionEmployeePtr = 0;
11
12    // aim derived-class pointer at base-class object
13    // Error: a CommissionEmployee is not a BasePlusCommissionEmployee
14    basePlusCommissionEmployeePtr = &commissionEmployee;
15    return 0;
16 } // end main
```

Borland C++ command-line compiler error message:

```
Error E2034 Fig13_06\fig13_06.cpp 14: Cannot convert 'CommissionEmployee
*'
to 'BasePlusCommissionEmployee *' in function main()
```

GNU C++ compiler error message:

```
fig13_06.cpp:14: error: invalid conversion from 'CommissionEmployee*' to
'BasePlusCommissionEmployee*'
```

Microsoft Visual C++ .NET compiler error message:

```
C:\cpphttp5_examples\ch13\Fig13_06\fig13_06.cpp(14): error C2440:
': cannot convert from 'CommissionEmployee *__w64 ' to
'BasePlusCommissionEmployee *'
Cast from base to derived requires dynamic_cast or static_cast
```

شکل ۶-۱۳ | هدایت اشاره‌گر کلاس مشتق شده بطرف یک شی کلاس مبنا.

۳-۳-۱۳ فراخوانی تابع عضو کلاس مشتق شده از طریق اشاره‌گرهای کلاس مبنا

بدون حضور اشاره‌گر کلاس مبنا، کامپایلر اجازه می‌دهد تا فقط توابع عضو کلاس مبنا را فراخوانی کنیم. از اینرو اگر اشاره‌گر کلاس مبنا بطرف یک شی کلاس مشتق شده هدایت گردد، و مبادرت به دسترسی به یک عضو از کلاس مشتق شده شود، خطای زمان کامپایل رخ خواهد داد.

برنامه شکل ۷-۱۳ پیامد مبادرت به احضار یک تابع عضو کلاس مشتق شده از طریق اشاره‌گر کلاس مبنا را نشان می‌دهد. [نکته: مجدداً از کلاس‌های **CommissionEmployee** و **BasePlusCommissionEmployee** شکل‌های ۱-۱۳ الی ۴-۱۳ استفاده کرده‌ایم]. خط ۹ مبادرت به ایجاد **CommissionEmployeePtr** می‌کند، که یک اشاره‌گر به یک شی **CommissionEmployee** است، و خطوط ۱۰-۱۱ یک شی **BasePlusCommissionEmployee** ایجاد می‌کند. خط ۱۴ اشاره‌گر را بطرف شی مشتق شده از کلاس **BasePlusCommissionEmployee** هدایت می‌نماید. از بخش ۱-۳-۱۳ بخاطر دارید که کامپایلر C++ اجازه انجام چنین کاری را می‌دهد، چرا که یک **BasePlusCommissionEmployee** یک **CommissionEmployee** است.

```
1 // Fig. 13.7: fig13_07.cpp
2 // Attempting to invoke derived-class-only member functions
3 // through a base-class pointer.
4 #include "CommissionEmployee.h"
5 #include "BasePlusCommissionEmployee.h"
```



```
6
7 int main()
8 {
9     CommissionEmployee *commissionEmployeePtr = 0; // base class
10    BasePlusCommissionEmployee basePlusCommissionEmployee(
11        "Bob", "Lewis", "333-33-3333", 5000, .04, 300 ); // derived class
12
13    // aim base-class pointer at derived-class object
14    commissionEmployeePtr = &basePlusCommissionEmployee;
15
16    // invoke base-class member functions on derived-class
17    // object through base-class pointer
18    string firstName = commissionEmployeePtr->getFirstName();
19    string lastName = commissionEmployeePtr->getLastName();
20    string ssn = commissionEmployeePtr->getSocialSecurityNumber();
21    double grossSales = commissionEmployeePtr->getGrossSales();
22    double commissionRate = commissionEmployeePtr->getCommissionRate();
23
24    // attempt to invoke derived-class-only member functions
25    // on derived-class object through base-class pointer
26    double baseSalary = commissionEmployeePtr->getBaseSalary();
27    commissionEmployeePtr->setBaseSalary( 500 );
28    return 0;
29 } // end main
```

شکل ۷-۱۳ | اقدام به احضار فقط توابع کلاس مشتق شده از طریق اشاره‌گر کلاس مبنا.

خطوط 18-22 توابع عضو کلاس مبنا بنام‌های `getLastName`، `getFirstName`، `getSocialSecurityName` و `getGrossSales` از طریق اشاره‌گر کلاس مبنا فراخوانی می‌کنند. تمام این فراخوانی‌ها مشروع هستند، برای اینکه `BasePlusCommissionEmployee` این توابع عضو را از `CommissionEmployee` به ارث برده است. می‌دانیم که اشاره‌گر `commissionEmployeePtr` بطرف یک شی `BasePlusCommissionEmployee` هدایت شده، از اینرو در خطوط 26-27 مبادرت به احضار توابع عضو `getBaseSalary` و `setBaseSalary` از `BasePlusCommissionEmployee` کرده‌ایم. کامپایلر C++ بر روی هر دو این خطوط خطا تولید می‌کند، به این دلیل که اینها توابع عضو کلاس `CommissionEmployee` نیستند.

۴-۳-۱۳ توابع virtual

در بخشی ۱-۳-۱۳ مبادرت به هدایت اشاره‌گر کلاس مبنا `CommissionEmployee` به طرف شی `BasePlusCommissionEmployee` از یک کلاس مشتق شده کردیم، سپس تابع عضو `print` را از طریق این اشاره‌گر فراخوانی نمودیم. بخاطر دارید که نوع دستگیره تعیین می‌کند که کدام تابع کلاس احضار شود. در این مورد، اشاره‌گر `CommissionEmployee` تابع عضو `print` متعلق به `CommissionEmployee` را بر روی شی `BasePlusCommissionEmployee` فراخوانی می‌کند، ولو اینکه اشاره‌گر به طرف شی `BasePlusCommissionEmployee` هدایت شده باشد که خود دارای تابع `print` خاص خودش است. به کمک توابع `virtual` (مجازی)، نوع شی اشاره شده و نه نوع دستگیره، تعیین می‌کند که کدام نسخه از یک تابع مجازی فراخوانی شود.

ابتدا به دلیل سودمند بودن توابع مجازی می‌پردازیم. فرض کنید که مجموعه‌ای از کلاس‌های شکل همانند **Circle** (دایره)، **Triangle** (مثلث)، **Rectangle** (مستطیل) و **Square** (مربع) داریم که همگی از کلاس مبنا **Shape** مشتق شده‌اند. هر کدامیک از کلاس‌ها می‌توانند از قابلیت ترسیم خود از طریق یک تابع عضو بنام **draw** برخوردار باشد. اگرچه هر کلاسی دارای تابع **draw** متعلق بخود است، عملکرد این تابع برای هر شکل با دیگری کاملاً متفاوت خواهد بود. در برنامه‌ای که مجموعه‌ای از شکل‌ها را ترسیم می‌کند، قابلیت تلقی کردن تمام شکل‌ها بصورت شی‌های از کلاس مبنا **Shape** سودمند خواهد بود. سپس، برای ترسیم هر شکلی، می‌توانیم به آسانی از یک اشاره‌گر **Shape** کلاس مبنا برای فراخوانی تابع **draw** استفاده کرده و به برنامه اجازه دهیم تا بصورت دینامیکی (یعنی در زمان اجرا) تعیین کند که کدام تابع **draw** کلاس مشتق شده برحسب نوع شی که اشاره‌گر **Shape** به آن اشاره می‌کند، بکار گرفته شود.

برای داشتن چنین رفتاری، ابتدا تابع **draw** را در کلاس مبنا بعنوان یک تابع **virtual** اعلان کرده و تابع **draw** در هر کلاس مشتق شده را برای ترسیم شکل مقتضی **override** می‌کنیم. از منظر پیاده‌سازی، **override** کردن یک تابع تفاوتی با تعریف مجدد آن ندارد (روشی که تا بدین جا از آن استفاده کرده‌ایم). یک تابع **override** شده در یک کلاس مشتق شده دارای همان امضاء و نوع برگشتی است (یعنی نوع اولیه یا *prototype*). اگر تابع کلاس مبنا را بصورت **virtual** اعلان نکنیم، می‌توانیم آن تابع را مجدداً تعریف کنیم. در مقابل اگر تابع کلاس مبنا را بصورت **virtual** اعلان کنیم، می‌توانیم آن تابع را **override** کرده تا از رفتار چند ریختی بهره‌مند گردیم.

می‌توانیم نمونه اولیه تابع فوق را با قرار دادن کلمه کلیدی **virtual** در کلاس مبنا، بصورت زیر بعنوان یک تابع **virtual** اعلان کنیم. برای مثال `virtual void draw() const` می‌تواند در کلاس مبنای **Shape** جای داده شود. در عبارت فوق تابع **draw** بصورت یک تابع **virtual** اعلان شده که هیچ آرگومانی دریافت نمی‌کند و چیزی هم برگشت نمی‌دهد. تابع بصورت **const** اعلان شده است چرا که تابع **draw** تغییری در شی **Shape** که برای ترسیم آن فراخوانی شده، بوجود نمی‌آورد. ضرورتاً توابع **virtual** مجبور نیستند تا بصورت **const** اعلان شوند.

اگر برنامه‌ای مبادرت به فراخوانی یک تابع **virtual** از طریق اشاره‌گر یک کلاس مبنا به یک شی از کلاس مشتق شده کند (مثلاً `ShapePtr->draw()`)، برنامه بصورت دینامیکی (یعنی در زمان اجرا) تابع صحیح **draw** را براساس نوع شی و نه نوع اشاره‌گر انتخاب خواهد کرد. انتخاب تابع مقتضی برای فراخوانی در زمان اجرا (بجای زمان کامپایل) بعنوان مقیدسازی دینامیکی (*dynamic binding*) یا مقیدسازی تاخیری (*late binding*) شناخته می‌شود.

زمانیکه یک تابع **virtual** توسط مراجعه‌ای به یک شی خاص توسط نام و استفاده از عملگر انتخاب عضو، نقطه (مثلاً `squarObject.draw()`) فراخوانی می‌شود، احضار تابع در زمان کامپایل مقرر می‌شود (که به اینحالت مقیدسازی استاتیک گفته می‌شود) و تابع **virtual** که فراخوانی شده یک تابع تعریف شده برای کلاسی از شی مشخص است، که این رفتار نشان‌دهنده چند ریختی نیست. از اینرو، مقیدسازی دینامیکی با توابع **virtual** فقط با دستگیره‌های اشاره‌گر (مراجعه) اتفاق می‌افتد.

حال اجازه دهید تا بینیم چگونه توابع **virtual** می‌توانند نشان‌دهنده رفتار چند ریختی در سلسله مراتب کارمندی باشند. شکل‌های ۸-۱۳ و ۹-۱۳ فایل‌های سرآیند برای کلاس‌های **CommissionEmployee** و **BasePlusCommissionEmployee** هستند. توجه کنید که تنها تفاوت موجود مابین این فایل‌ها و آنهایی که در شکل‌های ۱-۱۳ و ۳-۱۳ قرار دارند در این است که توابع عضو **earnings** و **print** را بصورت **virtual** اعلان کرده‌ایم (خطوط 30-31 از شکل ۸-۱۳ و خطوط 21-22 از شکل ۹-۱۳). چون توابع **earnings** و **print** بصورت **virtual** در کلاس **CommissionEmployee** هستند، توابع **earnings** و **print** در **BasePlusCommissionEmployee** اقدام به **override** کردن کلاس **CommissionEmployee** می‌کنند. اکنون، اگر مبادرت به هدایت اشاره‌گر کلاس مبنای **CommissionEmployee** بطرف یک شی از کلاس مشتق شده **BasePlusCommissionEmployee** کنیم و برنامه از آن اشاره‌گر برای فراخوانی هر یک از دو تابع **earnings** یا **print** استفاده کند، تابع متناظر شی **BasePlusCommissionEmployee** فراخوانی خواهد شد. در اینجا هیچ تغییری در پیاده‌سازی تابع عضو از کلاس‌های **CommidssionEmployee** و **BasePlusCommissionEmployee** رخ نمی‌دهد، از اینرو استفاده مجددی از نسخه‌های شکل ۲-۱۳ و ۴-۱۳ می‌کنیم.

برای ایجاد برنامه شکل ۱۰-۱۳، تغییراتی در برنامه شکل ۵-۱۳ اعمال کرده‌ایم. خطوط 46-57 مجدداً نشان می‌دهند که می‌توان یک اشاره‌گر **CommissionEmployee** را بطرف یک شی **CommissionEmployee** هدایت کرده و توابع آنرا احضار کرد. اینحالت برای اشاره‌گر **BasePlusCommissionEmployee** نیز صادق است. در خط 60، اشاره‌گر کلاس مبنای **CommissionEmployeePtr** بطرف شی کلاس مشتق شده **BasePlusCommissionEmployee** هدایت شده است. دقت کنید زمانیکه خط 67 مبادرت به احضار تابع عضو **print** از طریق اشاره‌گر کلاس مبنای می‌کند، تابع عضو **print** کلاس مشتق شده **BasePlusCommissionEmployee** احضار می‌گردد، از اینرو خط 67 متن متفاوتی از خط 59 در شکل ۵-۱۳ را در خروجی قرار می‌دهد (زمانیکه تابع عضو **print** بصورت **virtual** اعلان نشده بود).

```
1 // Fig. 13.8: CommissionEmployee.h
2 // CommissionEmployee class definition represents a commission employee.
3 #ifndef COMMISSION_H
```


برنامه نویسی شی گرا: چند ریختی _____ فصل سیزدهم ۳۶۷

```
4 #define COMMISSION_H
5
6 #include <string> // C++ standard string class
7 using std::string;
8
9 class CommissionEmployee
10 {
11 public:
12     CommissionEmployee( const string &, const string &, const string &,
13         double = 0.0, double = 0.0 );
14
15     void setFirstName( const string & ); // set first name
16     string getFirstName() const; // return first name
17
18     void setLastName( const string & ); // set last name
19     string getLastName() const; // return last name
20
21     void setSocialSecurityNumber( const string & ); // set SSN
22     string getSocialSecurityNumber() const; // return SSN
23
24     void setGrossSales( double ); // set gross sales amount
25     double getGrossSales() const; // return gross sales amount
26
27     void setCommissionRate( double ); // set commission rate
28     double getCommissionRate() const; // return commission rate
29
30     virtual double earnings() const; // calculate earnings
31     virtual void print() const; // print CommissionEmployee object
32 private:
33     string firstName;
34     string lastName;
35     string socialSecurityNumber;
36     double grossSales; // gross weekly sales
37     double commissionRate; // commission percentage
38 }; // end class CommissionEmployee
39
40 #endif
```

شکل ۸-۱۳ | فایل سرآیند کلاس CommissionEmployee که در آن توابع earnings و print بعنوان virtual اعلان شده‌اند.

```
1 // Fig. 13.9: BasePlusCommissionEmployee.h
2 // BasePlusCommissionEmployee class derived from class
3 // CommissionEmployee.
4 #ifndef BASEPLUS_H
5 #define BASEPLUS_H
6
7 #include <string> // C++ standard string class
8 using std::string;
9
10 #include "CommissionEmployee.h" // CommissionEmployee class declaration
11
12 class BasePlusCommissionEmployee : public CommissionEmployee
13 {
14 public:
15     BasePlusCommissionEmployee( const string &, const string &,
16         const string &, double = 0.0, double = 0.0, double = 0.0 );
17
18     void setBaseSalary( double ); // set base salary
19     double getBaseSalary() const; // return base salary
20
21     virtual double earnings() const; // calculate earnings
22     virtual void print() const; // print BasePlusCommissionEmployee object
23 private:
24     double baseSalary; // base salary
25 }; // end class BasePlusCommissionEmployee
26
27 #endif
```


شکل ۹-۱۳ | فایل سرآیند کلاس `BasePlusCommissionEmployee` که در آن توابع `earnings` و `print` بعنوان `virtual` اعلان شده‌اند.

مشاهده کردید که اعلان یک تابع عضو `virtual` سبب می‌شود تا برنامه بصورت دینامیکی تعیین کند که کدام تابع براساس نوع شی که دستگیره به آن اشاره می‌کند، فراخوانی گردد (بجای توجه به نوع دستگیره). تصمیم در مورد اینکه کدام تابع فراخوانی شود، مثالی از چند ریختی است.

مجدداً توجه کنید زمانیکه `CommissionEmployeePtr` به یک شی `CommissionEmployee` اشاره می‌کند (خط ۴۶) تابع `print` کلاس `CommissionEmployee` احضار شده و زمانیکه `CommissionEmployeePtr` به یک شی `BasePlusCommissionEmployee` اشاره می‌کند، تابع `print` کلاس `BasePlusCommissionEmployee` احضار می‌گردد. از اینرو، پیغام یکسان – در این مورد، `print` – به انواع مختلفی از شی‌ها ارسال می‌شود که رابطه ارث‌بری با کلاس مبنا دارند، و وارد فرم‌های متعدد نشده که نشان‌دهنده رفتار چند ریختی است.

```
1 // Fig. 13.10: fig13_10.cpp
2 // Introducing polymorphism, virtual functions and dynamic binding.
3 #include <iostream>
4 using std::cout;
5 using std::endl;
6 using std::fixed;
7
8 #include <iomanip>
9 using std::setprecision;
10
11 // include class definitions
12 #include "CommissionEmployee.h"
13 #include "BasePlusCommissionEmployee.h"
14
15 int main()
16 {
17     // create base-class object
18     CommissionEmployee commissionEmployee(
19         "Sue", "Jones", "222-22-2222", 10000, .06 );
20
21     // create base-class pointer
22     CommissionEmployee *commissionEmployeePtr = 0;
23
24     // create derived-class object
25     BasePlusCommissionEmployee basePlusCommissionEmployee(
26         "Bob", "Lewis", "333-33-3333", 5000, .04, 300 );
27
28     // create derived-class pointer
29     BasePlusCommissionEmployee *basePlusCommissionEmployeePtr = 0;
30
31     // set floating-point output formatting
32     cout << fixed << setprecision( 2 );
33
34     // output objects using static binding
35     cout << "Invoking print function on base-class and derived-class "
36         << "\nobjects with static binding\n\n";
37     commissionEmployee.print(); // static binding
38     cout << "\n\n";
39     basePlusCommissionEmployee.print(); // static binding
40
41     // output objects using dynamic binding
42     cout << "\n\n\nInvoking print function on base-class and "
43         << "derived-class \nobjects with dynamic binding";
44 }
```


برنامه نویسی شی گرا: چند ریختی _____ فصل سیزدهم ۳۶۹

```
45 // aim base-class pointer at base-class object and print
46 commissionEmployeePtr = &commissionEmployee;
47 cout << "\n\nCalling virtual function print with base-class pointer"
48 << "\nto base-class object invokes base-class "
49 << "print function:\n\n";
50 commissionEmployeePtr->print(); // invokes base-class print
51
52 // aim derived-class pointer at derived-class object and print
53 basePlusCommissionEmployeePtr = &basePlusCommissionEmployee;
54 cout << "\n\nCalling virtual function print with derived-class "
55 << "pointer\nto derived-class object invokes derived-class "
56 << "print function:\n\n";
57 basePlusCommissionEmployeePtr->print(); // invokes derived-class print
58
59 // aim base-class pointer at derived-class object and print
60 commissionEmployeePtr = &basePlusCommissionEmployee;
61 cout << "\n\nCalling virtual function print with base-class pointer"
62 << "\nto derived-class object invokes derived-class "
63 << "print function:\n\n";
64
65 // polymorphism; invokes BasePlusCommissionEmployee's print;
66 // base-class pointer to derived-class object
67 commissionEmployeePtr->print();
68 cout << endl;
69 return 0;
70 } // end main
```

Invoking print function on base-class and derived-class
Objects with static binding

```
commission employee: Sue Jones
social security number: 222-22-2222
gross sales: 10000.00
commission rate: 0.06
```

```
base-salaried commission employee: Bob Lewis
social security number: 333-33-3333
gross sales: 5000.00
commission rate: 0.04
base salary:300.00
```

Invoking print function on base-class and derived-class
Objects with dynamic binding

calling virtual function print with base-class pointer to
base-class object invokes base-class print function:

```
commission employee: Sue Jones
social security number: 222-22-2222
gross sales: 10000.00
commission rate: 0.06
```

calling virtual function print with derived-class pointer to
derived-class object invokes derived-class print function:

```
base-salaried commission employee: Bob Lewis
social security number: 333-33-3333
gross sales: 5000.00
commission rate: 0.04
base salary:300.00
```

calling virtual function print with base-class pointer to derived-class
object invokes derived-class print function:

```
base-salaried commission employee: Bob Lewis
social security number: 333-33-3333
gross sales: 5000.00
commission rate: 0.04
base salary: 300.00
```


شکل ۱۰-۱۳ | توصیف چند ریختی با فراخوانی یک تابع virtual کلاس مشتق شده از طریق اشاره‌گر کلاس مبنا به یک کلاس مشتق شده.

۵-۳-۱۳ تخصیص‌های قابل انجام مابین شی‌ها و اشاره‌گرهای کلاس مبنا و کلاس مشتق شده

اکنون که شاهد یک برنامه کامل که مبادرت به پردازش شی‌های مشتق شده به روش چند ریختی بودید، بطور خلاصه مواردی را که می‌توانید با شی‌های کلاس مشتق شده، مبنا و اشاره‌گر انجام دهید و آنهایی که نمی‌توانید انجام دهید، مطرح می‌کنیم.

اگرچه یک شی کلاس مشتق شده یک شی از یک کلاس مبنا است، اما این دو شی با هم تفاوت‌های دارند. همانطوری که قبلاً هم بحث شده، شی‌های کلاس مشتق شده در صورتیکه شی‌های از کلاس مبنا باشند می‌توانند بصورت کلاس مبنا در نظر گرفته شوند. این یک رابطه منطقی است، چرا که کلاس مشتق شده حاوی تمام اعضا از کلاس مبنا است. با این وجود نمی‌توان با شی‌های کلاس مبنا مثل اینکه شی‌های از کلاس مشتق شده هستند رفتار کرد. به همین دلیل، هدایت اشاره‌گر کلاس مشتق شده بطرف یک شی کلاس مبنا، بدون یک تبدیل صریح امکان‌پذیر نمی‌باشد. عمل تبدیل به کامپایلر کمک می‌کند تا از صدور پیغام خطا اجتناب کند. در چنین حالتی، با استفاده از تبدیل می‌گویید که «من از خطری کاری که انجام می‌دهم مطلع هستم و مسئولیت تمام کارها را برعهده می‌گیرم».

در بخش جاری و فصل دوازدهم، به بررسی چهار روش در هدایت اشاره‌گرهای کلاس مبنا و اشاره‌گرهای کلاس مشتق شده بطرف شی‌های کلاس مبنا و کلاس مشتق شده پرداختیم:

۱- هدایت اشاره‌گر کلاس مبنا بطرف شی از کلاس مبنا کار سراسری است. با این عمل اشاره‌گر مبادرت به فراخوانی کلاس مبنا می‌کند.

۲- هدایت اشاره‌گر کلاس مشتق شده بطرف شی از کلاس مشتق شده کار سراسری است. با این عمل اشاره‌گر مبادرت به فراخوانی کلاس مشتق شده می‌کند.

۳- هدایت اشاره‌گر یک کلاس مبنا بطرف یک شی از کلاس مشتق شده، خطری ندارد، چرا که شی از کلاس مشتق شده یک شی از کلاس مبنای خودش است. با این وجود، از این اشاره‌گر می‌توان فقط در احضار توابع عضو کلاس مبنا استفاده کرد. اگر برنامه‌نویس از طریق اشاره‌گر کلاس مبنا مبادرت به اشاره به یک عضو فقط کلاس مشتق شده کند، کامپایلر خطا گزارش خواهد کرد.

برای اجتناب از این خطا، برنامه‌نویس بایستی اشاره‌گر کلاس مبنا را تبدیل به اشاره‌گر کلاس مشتق شده نماید. سپس می‌توان از اشاره‌گر کلاس مشتق شده برای فراخوانی کل توابع شی از کلاس مشتق شده استفاده کرد. با این همه این روش خطراتی نیز دارد که بخش ۸-۱۳ به بررسی و رفع آن خواهیم پرداخت.

برنامه‌نویسی شی‌گرا: چندریختی _____ فصل سیزدهم ۳۷۱

۴- هدایت اشاره گر کلاس مشتق شده بطرف شی از کلاس مبنا، خطای کامپایل تولید می‌کند. رابطه is-a (است-یک) فقط بر روی یک کلاس مشتق شده بصورت مستقیم یا غیرمستقیم از کلاس مبنا خود معتبر است و عکس آن صادق نیست. یک شی از کلاس مبنا حاوی عضوهای خاص کلاس مشتق شده نیست که بتواند اشاره گر کلاس مشتق شده را احضار نماید.

۴-۱۳ عبارت switch

یکی از روش‌های تعیین نوع یک شی در یک برنامه بزرگ استفاده از عبارت switch است. این عبارت امکان می‌دهد تا مابین انواع شی‌ها تفاوت قائل شده، سپس عمل مقتضی را بر روی آن شی مشخص انجام دهیم. برای مثال در سلسله مراتب شکل‌ها که در آن هر شی دارای صفت **shapeType** است، یک عبارت switch می‌تواند به بررسی **shapeType** شی پرداخته و تعیین کند که کدام تابع **print** فراخوانی گردد. با این همه، استفاده از switch سبب می‌شود تا منطق برنامه در معرض دید قرار گرفته و مهیا برای مشکلات شود. برای مثال، امکان دارد برنامه‌نویس انجام تستی بر روی نوع خاصی را یا قرار دادن تمام حالات ممکنه را در عبارت switch را فراموش کند. به هنگام اصلاح یک سیستم مبتنی بر switch که با افزودن نوع‌های جدید همراه است، امکان دارد برنامه‌نویس وارد کردن حالات جدید را در تمام عبارات switch وابسته فراموش نماید. هر افزودن یا حذف کلاسی مستلزم اصلاح در کلیه عبارات switch است، بررسی چنین عباراتی می‌تواند زمانبر بوده و مستعد و زمینه‌ساز خطا است.

۵-۱۳ کلاس‌های انتزاعی و توابع virtual محض

هنگامی که در مورد نوع یک کلاس فکر می‌کنیم، فرض ما بر این است که برنامه‌ها اقدام به ایجاد شی‌ها از نوع تعیین شده خواهند کرد. با این همه، گاهی اوقات فقط کلاس‌ها تعریف می‌شوند و برنامه‌نویسان هرگز قصد ندارند هیچ شی‌ای را نمونه‌سازی کنند. چنین کلاس‌هایی، کلاس‌های/انتزاعی نامیده می‌شوند. چرا که چنین کلاس‌هایی معمولاً بعنوان کلاس‌های مبنا در سلسله مراتب توارث بکار گرفته می‌شوند، از اینرو معمولاً با عنوان کلاس‌های مبنای/انتزاعی شناخته می‌شوند. این کلاس‌ها نمی‌توانند برای نمونه‌سازی شی‌ها بکار گرفته شوند. کلاس‌های انتزاعی کامل نیستند. کلاس‌های مشتق شده بایستی بعنوان بخش‌های مفقود شده تعریف شوند.

منظور از یک کلاس انتزاعی فراهم آوردن یک کلاس مبنای مقتضی از سایر کلاس‌ها است که ممکن است به ارث برسند. کلاس‌های که از چنین شی‌هایی نمونه‌سازی می‌شوند، کلاس‌های مقید نام دارند. چنین کلاس‌هایی تدارک بیننده هر تابع عضو هستند که تعریف شده‌اند. برای مثال می‌توانیم یک کلاس مبنای انتزاعی بنام **TwoDimensionalObject** و کلاس‌های مشتق شده مقید همانند **Square**

Circle و **Triangle** داشته باشیم. همچنین می‌توانیم یک کلاس مبنای انتزاعی بنام **ThreeDimensionalObject** و کلاس‌های مشتق شده مقید همانند **Cube**، **Sphere** و **Cylinder** داشته باشیم. کلاس‌های مبنای انتزاعی برای تعریف شی‌های واقعی بسیار کلی هستند، از اینرو قبل از اینکه شی را نمونه‌سازی کنیم باید با دقت در مورد آن فکر کنیم. برای مثال، اگر شخصی به شما بگوید "شکلی دو بعدی ترسیم کنید"، باید پرسید چه شکلی؟

یک سلسله مراتب توارث نیازی به کلاس‌های انتزاعی ندارد، اما همانطوری که مشاهده خواهید کرد، بسیاری از سیستم‌های خوب شی‌گرا، دارای سلسله مراتب کلاسی مناسب با کلاس‌های مبنای انتزاعی هستند. در برخی از موارد کلاس‌های انتزاعی، چند سطح فوقانی را در سلسله مراتب تشکیل می‌دهند. یک مثال خوب در این زمینه، سلسله مراتب شکل‌ها در شکل ۳-۱۲ است که با کلاس مبنای انتزاعی **Shape** شروع می‌شود. در سطح بعدی سلسله مراتب دو کلاس مبنای انتزاعی دیگر بنام‌های **TwoDimensionalShape** (شکل‌های دوبعدی) و **ThreeDimensionalShape** (شکل‌های سه بعدی) داریم. سطح بعدی سلسله مراتب کلاس‌های غیرانتزاعی برای شکل‌های دوبعدی را تعریف کرده است (بنام‌های **Circle**، **Square** و **Triangle**) و برای شکل‌های سه بعدی بنام‌های **Cube**، **Sphere** و **Tetrahedron** (چهارسطحی).

با اعلان یک یا چند تابع **virtual** یک کلاس بصورت محض، آن کلاس بصورت یک کلاس انتزاعی ایجاد می‌شود. با قرار دادن "**0**" در اعلان یک تابع **virtual** آن تابع بصورت یک تابع **virtual** محض مشخص می‌شود، بصورت

```
virtual void draw() const = 0; //pure virtual function
```

"**0**" بعنوان تصریح‌کننده محض شناخته می‌شود. توابع **virtual** محض دارای پیاده‌سازی نیستند. هر کلاس غیرانتزاعی بایستی تمام توابع **virtual** محض کلاس مبنای **override** کند با پیاده‌سازی غیرانتزاعی توابع آنها. تفاوت موجود مابین یک تابع **virtual** و یک تابع **virtual** محض در این است که تابع **virtual** دارای پیاده‌سازی بوده و به کلاس مشتق شده گزینه‌ای برای **override** (لغو کردن) تابع اعطا می‌کند، در مقابل، یک تابع **virtual** محض دارای پیاده‌سازی نبوده و کلاس مشتق شده را ملزم به **overide** کردن تابع می‌نماید (به همین دلیل است که کلاس مشتق شده غیرانتزاعی می‌شود، در غیر اینصورت کلاس مشتق شده، انتزاعی باقی می‌ماند).

از توابع **virtual** محض زمانی استفاده می‌شود که احساس شود کلاس مبنای نیازی به پیاده‌سازی یک تابع ندارد، اما برنامه‌نویس مایل است تمام کلاس‌های مشتق شده غیرانتزاعی را در پیاده‌سازی تابع داشته باشد. اگر به مثال فضایی خود در ابتدای فصل باز گردیم، متوجه می‌شوید که کلاس مبنای **SpaceObject** دارای

برنامه‌نویسی شی‌گرا: چندریختی _____ فصل سیزدهم ۳۷۳

پایه‌سازی برای تابع **draw** نبود. مثالی از یک تابع که می‌تواند بعنوان یک تابع **virtual** (و نه یک **virtual** محض) تعریف شود آن است که نامی برای شی برگشت دهد. اگرچه نمی‌توانیم نمونه‌های از شی‌های یک کلاس مبنا انتزاعی ایجاد کنیم، اما می‌توانیم از کلاس مبنای انتزاعی بمنظور اعلان اشاره‌گرها و مراجعه‌های که می‌توانند به شی‌های از هر کلاس غیرانتزاعی مشتق شده از کلاس‌های انتزاعی مراجعه کنند، ایجاد کنیم. معمولاً برنامه‌ها از چنین اشاره‌گر و مراجعه‌های برای کار با شی‌های کلاس مشتق شده به روش چندریختی استفاده می‌کنند.

چند ریختی نقش ویژه‌ای در پایه‌سازی لایه‌های مختلف در سیستم‌های نرم‌افزاری دارد. برای مثال، در سیستم‌های عامل، هر نوع، دستگاه فیزیکی می‌تواند بطور کاملاً متفاوتی در کنار دستگاه‌های دیگر بکار پردازد. حتی دستورات خواندن و نوشتن داده‌ها از دستگاه‌ها می‌توانند بطور کلی با یکدیگر متفاوت باشند. اجازه دهید تا به بررسی کاربرد دیگری از چند ریختی پردازیم. مدیر صفحه نیاز به نمایش انواع مختلفی از شی‌ها شامل انواع شی‌های جدیدی دارد که برنامه‌نویس پس از نوشتن مدیر صفحه به آن اضافه خواهد کرد. همچنین سیستم می‌تواند نیازمند به نمایش انواع مختلفی از شکل‌ها همانند دایره‌ها، مثلث‌ها یا مستطیل‌ها شود که از کلاس مبنای انتزاعی **Shape** مشتق شده‌اند. مدیر صفحه از اشاره‌گرهای **Shape** برای مدیریت شی‌های که به نمایش در می‌آیند استفاده می‌کند. برای ترسیم هر شی (صرفنظر از سطحی که کلاس شی در سلسله مراتب توارث قرار دارد)، مدیر صفحه از یک اشاره‌گر کلاس مبنا استفاده می‌کند تا تابع **draw** برای آن شی را فراخوانی کند، که یک تابع **virtual** محض در کلاس مبنای **Shape** است، بنابر این هر کلاس غیرانتزاعی مشتق شده باید تابع **draw** را پایه‌سازی کند. هر شی **Shape** در سلسله مراتب توارث از چگونگی ترسیم خود مطلع است. نیازی نیست که مدیر صفحه نگران نوع هر شی بوده یا اینکه نگران آن باشد که قبلاً با آن شی مواجه شده است یا نه.

غالباً در برنامه‌نویسی شی‌گرا، یک کلاس تکرار شونده (iterator) تعریف می‌کنند که می‌تواند در میان تمام شی‌های موجود در یک حامل (همانند یک آرایه) حرکت کند. برای مثال، برنامه می‌تواند لیستی از شی‌های موجود در یک لیست پیوندی را با ایجاد یک شی تکرار شونده به چاپ در آورده و سپس با فراخوانی مجدد تکرار شونده، به عنصر بعدی در لیست دست یابد. معمولاً از تکرار شونده‌ها در برنامه‌نویسی پولی‌مورفیک برای پیمایش یک آرایه یا لیست پیوندی از سطح‌های مختلف یک سلسله مراتب استفاده می‌شود. اشاره‌گرها در چنین لیستی تماماً اشاره‌گرهای کلاس مبنا هستند. برای مثال، لیستی از شی‌هایی کلاس مبنا **TwoDimensionalShape** می‌تواند، حاوی شی‌هایی از کلاس‌های **Square**،

Triangle، Circle و غیره باشد. با استفاده از پلی‌مورفیسم یک پیغام draw به هر شی در لیست ارسال می‌شود و آن شی بدورستی بر روی صفحه ترسیم می‌گردد.

۱۳-۶ مبحث آموزشی: سیستم پرداخت حقوق با استفاده از چند ریختی

در این بخش به بررسی مجدد سلسله مراتب CommissionEmployee-BasePlusCommissionEmployee که در بخش ۴-۱۲ به معرفی آن اقدام کردیم، می‌پردازیم. در این مثال، از کلاس انتزاعی و چند ریختی برای انجام محاسبات پرداخت حقوق برحسب نوع کارمند استفاده می‌کنیم. سلسله مراتب کارمندی که در این بخش ایجاد می‌کنیم قادر به حل مسئله زیر است:

شرکتی به کارمندان خود بطور هفتگی حقوق پرداخت می‌کند. کارمندان به چهار دسته تقسیم شده‌اند: کارمندانی که یک حقوق ثابت صرفنظر از ساعات کاری در هفته دریافت می‌کنند، کارمندانی که براساس ساعت کاری و اضافه کاری در طول هفته مازاد بر ۴۰ ساعت حقوق دریافت می‌کنند، کارمندانی که براساس فروش حقوق دریافت می‌کنند و کارمندانی که علاوه بر حقوق ثابت درصدی از فروش نیز کمیسیون به آنها تعلق می‌گیرد. شرکت تصمیم دارد که تا پرداخت حقوق‌های جاری به کارمندانی که حقوق پایه همراه با کمیسیون از فروش دریافت می‌کنند، ۱۰ درصد به میزان فروش آنها پاداش اضافه نماید. شرکت مایل به پیاده‌سازی یک برنامه‌ای است تا محاسبات پرداخت حقوق را به روش چند ریختی انجام دهد.

از کلاس انتزاعی Employee برای عرضه مفهوم کلی یک کارمند استفاده می‌کنیم. کلاس‌های که مستقیماً از Employee مشتق می‌شوند عبارتند از SalariedEmployee، CommissionEmployee و HourlyEmployee. کلاس BasePlusCommissionEmployee از کلاس CommissionEmployee مشتق شده و نشاندهنده آخرین نوع کارمند است. دیاگرام UML این کلاس در شکل ۱۱-۱۳ نمایش درآمده و سلسله مراتب توارث را برای برنامه پرداخت حقوق به روش چندریختی را نشان می‌دهد. دقت کنید که نام کلاس Employee بصورت ایتالیک (کج) نوشته شده که قراردادی در UML می‌باشد.

شکل ۱۱-۱۳ | دیاگرام UML کلاس سلسله مراتب Employee.

کلاس مبنای انتزاعی Employee اعلان کننده یک «واسط» یا "interface" برای سلسله مراتب است، که مجموعه‌ای از توابع عضو می‌باشد که برنامه می‌تواند بر روی تمام شی‌های Employee فراخوانی کند. هر کارمندی صرفنظر از روش محاسبه حقوق وی، دارای نام، نام خانوادگی و شماره تامین اجتماعی بوده از اینرو اعضای داده خصوصی عبارتند از: firstName، lastName و socialSecurityNumber که در کلاس مبنای انتزاعی Employee ظاهر می‌شوند.

در بخش‌های زیر اقدام به پیاده‌سازی سلسله مراتب کلاس Employee خواهیم کرد. در پنج بخش اول یک کلاس انتزاعی یا غیرانتزاعی ایجاد می‌کنیم. در بخش پایانی یک برنامه تست پیاده‌سازی می‌نمائیم که شی‌های از تمام این کلاس‌ها ایجاد کرده و آنها را به روش چند ریختی پردازش می‌کند.

۱۳-۶-۱ ایجاد کلاس مبنای انتزاعی Employee

برنامه‌نویسی شی‌گرا: چندریختی _____ فصل سیزدهم ۳۷۵

کلاس **Employee** (شکل‌های ۱۳-۱۳ و ۱۴-۱۳ که در بخش‌های بعدی توضیح داده خواهند شد) توابع **earnings** و **print** به همراه توابع متعدد **get** و **set** که اعضای داده **Employee** را فراهم می‌آورند، تدارک دیده است. تابع **earnings** بطور مشخصی بر روی تمام کارمندان اعمال می‌شود. اما محاسبه هر حقوق بستگی به کلاس کارمند دارد. از اینرو **earnings** را بصورت **virtual** محض در کلاس مبنای **employee** اعلان کرده‌ایم چرا که در پیاده‌سازی پیش‌فرض راضی‌کننده نیست یعنی اطلاعات کافی برای تعیین میزان حقوق پرداختی که باید برگشت داده شود وجود ندارد. هر کلاس مشتق شده‌ای تابع **earnings** را با پیاده‌سازی مقتضی بکار می‌گیرد. برای محاسبه حقوق یک کارمند برنامه آدرس شی کارمند را به اشاره‌گر کلاس مبنا تخصیص می‌دهد، سپس تابع **earnings** بر روی آن شی فراخوانی می‌گردد.

برای نگهداری اشاره‌گرهای **Employee** از یک **vector** استفاده کرده‌ایم که هر کدام به یک شی **Employee** اشاره کند (البته، آنها نمی‌توانند شی‌های **Employee** باشند چرا که **Employee** یک کلاس انتزاعی است، با این وجد بدلیل توارث، هر شی از تمام کلاس‌های مشتق شده از **Employee** شی‌های از آن محسوب می‌شوند). برنامه در میان **vector** حرکت کرده و تابع **earnings** را برای هر شی کارمند فراخوانی می‌کند. C++ این فراخوانی‌های تابع را به روش چند ریختی پردازش می‌کند. با توجه به اینکه **earnings** بصورت یک تابع **virtual** محض در **Employee** اعلان شده، هر کلاس که مستقیماً از **Employee** مشتق شود که می‌خواهد بصورت یک کلاس غیرانتزاعی باشد سبب **override** (انتخاب تابع مناسب) شدن **earnings** می‌شود. با اینکار طراح کلاس سلسله مراتب خواهد توانست برای هر کلاس مشتق شده محاسبه مقتضی را داشته باشد، در صورتیکه کلاس مشتق شده برآستی غیرانتزاعی باشد.

تابع **print** در کلاس **Employee** مبادرت به نمایش نام، نام خانوادگی و شماره تأمین اجتماعی کارمند می‌کند. همانطوری که مشاهده خواهید کرد، هر کلاس مشتق شده از **Employee** تابع مناسب **print** را انتخاب کرده و نوع کارمند را در خروجی چاپ می‌کند (مانند "salaried employee") و به دنبال آن مابقی اطلاعات کارمند را قرار می‌دهد.

دیاگرام شکل ۱۲-۱۳ نمایشی از پنج کلاس موجود در سلسله مراتب است که در سمت چپ آن و توابع **earnings** و **print** در سرستون‌ها قرار گرفته‌اند. برای هر کلاس، دیاگرام نتیجه دلخواه هر تابع را نشان می‌دهد. دقت کنید که کلاس **Employee** با "0=" برای تابع **earnings** همراه شده و نشان می‌دهد که این تابع یک تابع **virtual** محض است. هر کلاس مشتق شده تابع مناسب خود را برای انجام مقاصد مقتضی انتخاب می‌کند (یعنی تابع **earnings** را **override** می‌کند). در این دیاگرام توابع **get** و **set**

کلاس مبنای **Employee** را لیست نکرده‌ایم، چرا که آنها هیچ یک از توابع در کلاس‌های مشتق شده را **override** نمی‌کنند.

اجازه دهید تا به بررسی فایل سرآیند **Employee** (شکل ۱۳-۱۳) بپردازیم. توابع عضو **public** شامل یک سازنده (که نام، نام خانوادگی و شماره تامین اجتماعی را بعنوان آرگومان دریافت کرده (خط 12))، توابع *set* (که تنظیم کننده نام، نام خانوادگی و شماره تامین اجتماعی است (خطوط 14, 17 و 20))، توابع *get* (که نام، نام خانوادگی و شماره تامین اجتماعی را برگشت می‌دهند (خطوط 15, 18 و 21))، تابع **virtual** محض **earnings** (خط 21) و تابع **print** که **virtual** است، می‌باشند (خط 25).

بخطرات دارید که تابع **earnings** را بصورت یک تابع **virtual** محض اعلان کرده‌ایم، چرا که بایستی ابتدا از نوع کارمند مطلع شویم تا بتوانیم محاسبه مناسب برای حقوق آن نوع کارمند را تعیین نمائیم. اعلان این تابع بعنوان **virtual** محض بر این نکته دلالت دارد که هر کلاس مشتق شده غیرانتزاعی بایستی یک پیاده‌سازی مقتضی از **earnings** تدارک دیده و برنامه بتواند از اشاره گرهای **Employee** برای فراخوانی تابع **earnings** به روش چند ریختی برای هر نوع کارمند استفاده کند.

شکل ۱۳-۱۴ حاوی پیاده‌سازی تابع عضو برای کلاس **Employee** است. هیچ پیاده‌سازی برای تابع **earnings** که **virtual** است تدارک دیده نشده است. به سازنده **Employee** (خطوط 15-10) توجه کنید که مبادرت به اعتبارسنجی شماره تامین اجتماعی نمی‌کند. معمولاً بایستی چنین اعتبارسنجی در نظر گرفته شود.

	earnings	print
Employee	=0	<i>firstName lastName</i> social security number: <i>SSN</i>
Salaried-Employee	weeklySalary	salaried employee: <i>firstName lastName</i> social security number: <i>SSN</i> weekly salary: <i>weeklSalary</i>
Hourly-Employee	<i>if hours <= 40</i> wage * hours <i>if hours > 40</i> (40 * wage) + ((hours - 40) * wage * 1.5)	hourly employee: <i>firstName lastName</i> social security number: <i>SSN</i> hourly wage: <i>wage</i> ; hours worked: <i>hours</i>
Commission-Employee	commissionRate * grossSales	commission employee: <i>firstName lastName</i> social security number: <i>SSN</i> gross sales: <i>grossSales</i> ; commission rate: <i>commissionRate</i>
BasePlus-Commission-Employee	baseSalary + (commissionRate * grossSales)	base salaried commission employee: <i>firstName lastName</i> social security number: <i>SSN</i> gross sales: <i>grossSales</i> ; commission rate: <i>commissionRate</i> ;

برنامه‌نویسی شی‌گرا: چندریختی _____ فصل سیزدهم ۳۷۷

base salary: *baseSalary*

شکل ۱۲-۱۳ | واسط چند ریختی برای سلسله مراتب کلاس‌های Employee.

```
1 // Fig. 13.13: Employee.h
2 // Employee abstract base class.
3 #ifndef EMPLOYEE_H
4 #define EMPLOYEE_H
5
6 #include <string> // C++ standard string class
7 using std::string;
8
9 class Employee
10 {
11 public:
12     Employee( const string &, const string &, const string & );
13
14     void setFirstName( const string & ); // set first name
15     string getFirstName() const; // return first name
16
17     void setLastName( const string & ); // set last name
18     string getLastName() const; // return last name
19
20     void setSocialSecurityNumber( const string & ); // set SSN
21     string getSocialSecurityNumber() const; // return SSN
22
23     // pure virtual function makes Employee abstract base class
24     virtual double earnings() const = 0; // pure virtual
25     virtual void print() const; // virtual
26 private:
27     string firstName;
28     string lastName;
29     string socialSecurityNumber;
30 }; // end class Employee
31
32 #endif // EMPLOYEE_H
```

شکل ۱۳-۱۳ | فایل سرآیند کلاس Employee.

```
1 // Fig. 13.14: Employee.cpp
2 // Abstract-base-class Employee member-function definitions.
3 // Note: No definitions are given for pure virtual functions.
4 #include <iostream>
5 using std::cout;
6
7 #include "Employee.h" // Employee class definition
8
9 // constructor
10 Employee::Employee( const string &first, const string &last,
11     const string &ssn )
12     : firstName( first ), lastName( last ), socialSecurityNumber( ssn )
13 {
14     // empty body
15 } // end Employee constructor
16
17 // set first name
18 void Employee::setFirstName( const string &first )
19 {
20     firstName = first;
21 } // end function setFirstName
22
23 // return first name
24 string Employee::getFirstName() const
25 {
26     return firstName;
27 } // end function getFirstName
28
29 // set last name
30 void Employee::setLastName( const string &last )
31 {
32     lastName = last;
33 } // end function setLastName
```



```
34
35 // return last name
36 string Employee::getLastName() const
37 {
38     return lastName;
39 } // end function getLastName
40
41 // set social security number
42 void Employee::setSocialSecurityNumber( const string &ssn )
43 {
44     socialSecurityNumber = ssn; // should validate
45 } // end function setSocialSecurityNumber
46
47 // return social security number
48 string Employee::getSocialSecurityNumber() const
49 {
50     return socialSecurityNumber;
51 } // end function getSocialSecurityNumber
52
53 // print Employee's information (virtual, but not pure virtual)
54 void Employee::print() const
55 {
56     cout << getFirstName() << ' ' << getLastName()
57          << "\nsocial security number: " << getSocialSecurityNumber();
58 } // end function print
```

شکل ۱۴-۱۳ | فایل پیاده‌سازی کلاس Employee.

به تابع **print** که **virtual** است (شکل ۱۴-۱۳، خطوط 54-58) توجه نمایید که دارای پیاده‌سازی بوده و در هر کلاس مشتق شده **override** می‌شود (یعنی به کنار گذاشته شده و تابع متناسب برای آن کلاس انتخاب و اجرا می‌گردد). با این همه، هر یک از این توابع از **print** نسخه کلاس انتزاعی برای چاپ اطلاعات مشترک در تمام کلاس‌های موجود در سلسله مراتب **Employee** استفاده می‌کنند.

۲-۶-۱۳ ایجاد کلاس مشتق شده غیرانتزاعی **SalariedEmployee**

کلاس **SalariedEmployee** (شکل‌های ۱۳-۱۵ و ۱۳-۱۶) از کلاس **Employee** مشتق شده است (خط 8 از شکل ۱۳-۱۵). توابع عضو سراسری (**public**) شامل سازنده‌ای هستند که نام، نام خانوادگی، شماره تامین اجتماعی و حقوق هفتگی را بعنوان آرگومان می‌پذیرد (خطوط 11-12)، یک تابع **set** برای تخصیص مقادیر جدید غیرمنفی به عضو داده **weeklySalary** (خط 14)، یک تابع **get** برای برگشت دادن مقدار **weeklySalary** (خط 15)، یک تابع **earnings** که **virtual** بوده و حقوق کارمندی از نوع **SalariedEmployee** را محاسبه می‌کند (خط 18) و یک تابع **print** که **virtual** بوده که نوع کارمند را یعنی: "salaried employee" و بدنبال آن اطلاعات خاص آن کارمند را که توسط تابع **print** کلاس **Employee** و تابع **getWeeklySalary** کلاس **SalariedEmployee** تهیه شده است، چاپ می‌کند.

برنامه شکل ۱۳-۱۶ حاوی پیاده‌سازی تابع عضو برای **SalariedEmployee** است. سازنده کلاس مبادرت به ارسال نام، نام خانوادگی و شماره تامین اجتماعی به سازنده **Employee** می‌کند (خط 11) تا اعضای داده **private** را که از کلاس مبنا به ارث برده شده، اما در دسترس کلاس مشتق شده نمی‌باشند،

برنامه‌نویسی شی‌گرا: چندریختی _____ فصل سیزدهم ۳۷۹

مقداردهی اولیه شوند. تابع **earnings** در خطوط 33-30 مبادرت به توقف تابع **earnings** در **Employee** می‌کند که **virtual** محض است تا پیاده‌سازی غیرانتزاعی تدارک دیده شده برای **SalariedEmployee** حقوق هفتگی را برگشت دهد. اگر **earnings** را پیاده‌سازی نمی‌کردیم، کلاس **SalariedEmployee** می‌خواست که یک کلاس انتزاعی باشد و نتیجه هر عملی برای نمونه‌سازی یک شی از کلاس، خطای کامپایل بود.

```
1 // Fig. 13.15: SalariedEmployee.h
2 // SalariedEmployee class derived from Employee.
3 #ifndef SALARIED_H
4 #define SALARIED_H
5
6 #include "Employee.h" // Employee class definition
7
8 class SalariedEmployee : public Employee
9 {
10 public:
11     SalariedEmployee( const string &, const string &,
12                     const string &, double = 0.0 );
13
14     void setWeeklySalary( double ); // set weekly salary
15     double getWeeklySalary() const; // return weekly salary
16
17     // keyword virtual signals intent to override
18     virtual double earnings() const; // calculate earnings
19     virtual void print() const; // print SalariedEmployee object
20 private:
21     double weeklySalary; // salary per week
22 }; // end class SalariedEmployee
23
24 #endif // SALARIED_H
```

شکل ۱۵-۱۳ | فایل سرآیند کلاس **SalariedEmployee**.

```
1 // Fig. 13.16: SalariedEmployee.cpp
2 // SalariedEmployee class member-function definitions.
3 #include <iostream>
4 using std::cout;
5
6 #include "SalariedEmployee.h" // SalariedEmployee class definition
7
8 // constructor
9 SalariedEmployee::SalariedEmployee( const string &first,
10     const string &last, const string &ssn, double salary )
11     : Employee( first, last, ssn )
12 {
13     setWeeklySalary( salary );
14 } // end SalariedEmployee constructor
15
16 // set salary
17 void SalariedEmployee::setWeeklySalary( double salary )
18 {
19     weeklySalary = ( salary < 0.0 ) ? 0.0 : salary;
20 } // end function setWeeklySalary
21
22 // return salary
23 double SalariedEmployee::getWeeklySalary() const
24 {
25     return weeklySalary;
26 } // end function getWeeklySalary
27
28 // calculate earnings;
29 // override pure virtual function earnings in Employee
30 double SalariedEmployee::earnings() const
31 {
32     return getWeeklySalary();
33 }
```



```
33 } // end function earnings
34
35 // print SalariedEmployee's information
36 void SalariedEmployee::print() const
37 {
38     cout << "salaried employee: ";
39     Employee::print(); // reuse abstract base-class print function
40     cout << "\nweekly salary: " << getWeeklySalary();
41 } // end function print
```

شکل ۱۶-۱۳ | فایل پیاده‌سازی کلاس SalariedEmployee

به فایل سرآیند در کلاس SalariedEmployee توجه کنید که در آن توابع عضو earnings و print را بصورت virtual اعلان کرده‌ایم (خطوط 18-19 از شکل ۱۵-۱۳)، در واقع قرار دادن کلمه کلیدی virtual قبل از این توابع عضو اضافی است. ما آنها را بعنوان virtual در کلاس مبنای Employee اعلان کرده‌ایم، از اینرو آنها در کل سلسله مراتب کلاس بصورت توابع virtual باقی خواهد ماند.

تابع print از کلاس SalariedEmployee (خطوط 36-41 از شکل ۱۶-۱۳) مبادرت به متوقف ساختن تابع print از کلاس مبنای Employee می‌کند. اگر کلاس SalariedEmployee این تابع print را متوقف یا override نمی‌کرد، این کلاس، نسخه print از کلاس Employee را به ارث می‌برد. در چنین وضعی، تابع print کلاس SalariedEmployee فقط نام کامل و شماره تامین اجتماعی کارمند را برگشت می‌داد که نشان‌دهنده اطلاعات کافی در مورد این نوع کارمند نیست. برای چاپ اطلاعات کامل کارمندی از نوع SalariedEmployee، تابع print کلاس مشتق شده، عبارت "Salaried employee:" را چاپ و بدنبال آن اطلاعات خاص کلاس مبنای Employee (یعنی نام، نام خانوادگی و شماره تامین اجتماعی) را با فراخوانی تابع print کلاس مبنا با استفاده از عملگر تفکیک قلمرو (خط 39) قرار می‌دهد. خروجی تولید شده توسط تابع print کلاس SalariedEmployee حاوی حقوق هفتگی کارمند است که با فراخوانی تابع getWeeklySalary تهیه شده است.

۳-۶-۱۳ ایجاد کلاس مشتق شده غیرانتزاعی HourlyEmployee

کلاس HourlyEmployee (شکل‌های ۱۷-۱۳ و ۱۸-۱۳) نیز از کلاس Employee مشتق شده است (خط 8 از شکل ۱۷-۱۳) توابع عضو سراسری شامل یک سازنده (خطوط 11-12) هستند که آرگومان‌های بعنوان نام، نام خانوادگی، شماره تامین اجتماعی، دستمزد ساعتی و تعداد ساعات کارکرد در هفته را دریافت می‌کند، توابع set که مقادیر جدید را به اعضای داده wage و hours تخصیص می‌دهند (خطوط 17 و 14)، توابع get که مبادرت به برگشت دادن مقادیر wage و hours می‌کنند (خطوط 15 و 18)، تابع earnings که virtual بوده و حقوق یک کارمند از نوع HourlyEmployee را محاسبه می‌کند (خط 21) و تابع print که آن هم virtual است و جمله: "hourly employee:" و اطلاعات خاص کارمند را چاپ می‌کند (خط 22).

```
1 // Fig. 13.17: HourlyEmployee.h
2 // HourlyEmployee class definition.
```


برنامه‌نویسی شی‌گرا: چندریختی _____ فصل سیزدهم (۳۸)

```
3 #ifndef HOURLY_H
4 #define HOURLY_H
5
6 #include "Employee.h" // Employee class definition
7
8 class HourlyEmployee : public Employee
9 {
10 public:
11     HourlyEmployee( const string &, const string &,
12                     const string &, double = 0.0, double = 0.0 );
13
14     void setWage( double ); // set hourly wage
15     double getWage() const; // return hourly wage
16
17     void setHours( double ); // set hours worked
18     double getHours() const; // return hours worked
19
20     // keyword virtual signals intent to override
21     virtual double earnings() const; // calculate earnings
22     virtual void print() const; // print HourlyEmployee object
23 private:
24     double wage; // wage per hour
25     double hours; // hours worked for week
26 }; // end class HourlyEmployee
27
28 #endif // HOURLY_H
```

شکل ۱۲-۱۳ | فایل سرآیند کلاس HourlyEmployee.

```
1 // Fig. 13.18: HourlyEmployee.cpp
2 // HourlyEmployee class member-function definitions.
3 #include <iostream>
4 using std::cout;
5
6 #include "HourlyEmployee.h" // HourlyEmployee class definition
7
8 // constructor
9 HourlyEmployee::HourlyEmployee( const string &first, const string &last,
10                                const string &ssn, double hourlyWage, double hoursWorked )
11     : Employee( first, last, ssn )
12 {
13     setWage( hourlyWage ); // validate hourly wage
14     setHours( hoursWorked ); // validate hours worked
15 } // end HourlyEmployee constructor
16
17 // set wage
18 void HourlyEmployee::setWage( double hourlyWage )
19 {
20     wage = ( hourlyWage < 0.0 ? 0.0 : hourlyWage );
21 } // end function setWage
22
23 // return wage
24 double HourlyEmployee::getWage() const
25 {
26     return wage;
27 } // end function getWage
28
29 // set hours worked
30 void HourlyEmployee::setHours( double hoursWorked )
31 {
32     hours = ( ( hoursWorked >= 0.0 ) && ( hoursWorked <= 168.0 ) ) ?
33             hoursWorked : 0.0 ;
34 } // end function setHours
35
36 // return hours worked
37 double HourlyEmployee::getHours() const
38 {
39     return hours;
40 } // end function getHours
41
42 // calculate earnings;
```



```
43 // override pure virtual function earnings in Employee
44 double HourlyEmployee::earnings() const
45 {
46     if ( getHours() <= 40 ) // no overtime
47         return getWage() * getHours();
48     else
49         return 40 * getWage() + ( getHours() - 40 ) * getWage() * 1.5 ;
50 } // end function earnings
51
52 // print HourlyEmployee's information
53 void HourlyEmployee::print() const
54 {
55     cout << "hourly employee: ";
56     Employee::print(); // code reuse
57     cout << "\nhourly wage: " << getWage() <<
58         " ; hours worked: " << getHours();
59 } // end function print
```

شکل ۱۸-۱۳ | فایل پیاده‌سازی کلاس HourlyEmployee.

برنامه شکل ۱۸-۱۳ حاوی پیاده‌سازی تابع عضو برای کلاس **HourlyEmployee** است. خطوط 18-21 و 30-34 تعریف کننده توابع *set* هستند که مقادیر جدید را به اعضای داده **wage** و **hours** تخصیص می‌دهند. تابع **setWage** در خطوط 18-21 ما را مطمئن می‌سازد که **wage** یک مقدار غیرمنفی است و تابع **setHours** در خطوط 30-34 هم ما را مطمئن می‌کند که عضو داده **hours** مابین 0 و 168 (مجموع کل ساعات کارکرد در یک هفته) قرار دارد. توابع *get* در خطوط 24-27 و 37-40 پیاده‌سازی شده‌اند. این توابع را بصورت **virtual** اعلان نکره‌ایم، از اینرو کلاس‌های مشتق شده از کلاس **HourlyEmployee** نمی‌توانند آنها را **override** کنند. به سازنده **HourlyEmployee** توجه کنید، همانند سازنده **SalariedEmployee**، مبادرت به ارسال نام، نام خانوادگی و شماره تامین اجتماعی به سازنده کلاس مبنا **Employee** می‌کند (خط 11) تا اعضای داده **private** ارث برده شده و اعلان شده در کلاس مبنا مقداردهی اولیه گردد. علاوه بر این، تابع **print** این کلاس مبادرت به فراخوانی تابع **print** کلاس مبنا (خط 56) می‌کند تا اطلاعات خاص کارمند (یعنی نام و نام خانوادگی و شماره تامین اجتماعی) چاپ شود.

۴-۶-۱۳ ایجاد کلاس مشتق شده غیرانتزاعی **CommissionEmployee**

کلاس **CommissionEmployee** (شکل‌های ۱۹-۱۳ و ۲۰-۱۳) از کلاس **Employee** (خط 8 از شکل ۱۹-۱۳) مشتق شده است. پیاده‌سازی تابع عضو (شکل ۲۰-۱۳) شامل یک سازنده در خطوط 9-15 است که نام، نام خانوادگی، شماره تامین اجتماعی، میزان حقوق و نرخ کمسیون را اخذ می‌کند، توابع *set* (خطوط 18-21 و 30-33) برای تخصیص مقادیر جدید به اعضای **CommissionRate** و **grossSales** بکار گرفته شده‌اند، توابع *get* (خطوط 24-27 و 36-39) که مقادیر این اعضای داده را بازایی می‌کنند، تابع **earnings** (خطوط 43-46) برای محاسبه حقوق کارمندی از نوع **CommissionEmployee**، و تابع **print** در خطوط 49-55 که نوع کارمند را بصورت "commission employee:" و اطلاعات خاص

برنامه نویسی شی گرا: چند ریختی _____ فصل سیزدهم ۳۸۳

کارمند را چاپ می کند. همچنین سازنده **CommissionEmployee** نام، نام خانوادگی و شماره تامین اجتماعی را به سازنده **Employee** در خط ۱۱ ارسال می کند تا با اعضاء داده **private** کلاس **Employee** مقاداردهی اولیه شوند. تابع **print**، تابع **print** کلاس مبنا را فراخوانی می کند (خط ۵۲) تا اطلاعات خاص **Employee** به نمایش در آید (نام، نام خانوادگی و شماره تامین اجتماعی).

```
1 // Fig. 13.19: CommissionEmployee.h
2 // CommissionEmployee class derived from Employee.
3 #ifndef COMMISSION_H
4 #define COMMISSION_H
5
6 #include "Employee.h" // Employee class definition
7
8 class CommissionEmployee : public Employee
9 {
10 public:
11     CommissionEmployee( const string &, const string &,
12         const string &, double = 0.0, double = 0.0 );
13
14     void setCommissionRate( double ); // set commission rate
15     double getCommissionRate() const; // return commission rate
16
17     void setGrossSales( double ); // set gross sales amount
18     double getGrossSales() const; // return gross sales amount
19
20     // keyword virtual signals intent to override
21     virtual double earnings() const; // calculate earnings
22     virtual void print() const; // print CommissionEmployee object
23 private:
24     double grossSales; // gross weekly sales
25     double commissionRate; // commission percentage
26 }; // end class CommissionEmployee
27
28 #endif // COMMISSION_H
```

شکل ۱۹-۱۳ | فایل سرآیند کلاس **CommissionEmployee**.

```
1 // Fig. 13.20: CommissionEmployee.cpp
2 // CommissionEmployee class member-function definitions.
3 #include <iostream>
4 using std::cout;
5
6 #include "CommissionEmployee.h" // CommissionEmployee class definition
7
8 // constructor
9 CommissionEmployee::CommissionEmployee( const string &first,
10     const string &last, const string &ssn, double sales, double rate )
11     : Employee( first, last, ssn )
12 {
13     setGrossSales( sales );
14     setCommissionRate( rate );
15 } // end CommissionEmployee constructor
16
17 // set commission rate
18 void CommissionEmployee::setCommissionRate( double rate )
19 {
20     commissionRate = ( ( rate > 0.0 && rate < 1.0 ) ? rate : 0.0 );
21 } // end function setCommissionRate
22
23 // return commission rate
24 double CommissionEmployee::getCommissionRate() const
25 {
26     return commissionRate;
27 } // end function getCommissionRate
28
29 // set gross sales amount
30 void CommissionEmployee::setGrossSales( double sales )
```



```
31 {
32     grossSales = ( ( sales < 0.0 ) ? 0.0 : sales );
33 } // end function setGrossSales
34
35 // return gross sales amount
36 double CommissionEmployee::getGrossSales() const
37 {
38     return grossSales;
39 } // end function getGrossSales
40
41 // calculate earnings;
42 // override pure virtual function earnings in Employee
43 double CommissionEmployee::earnings() const
44 {
45     return getCommissionRate() * getGrossSales();
46 } // end function earnings
47
48 // print CommissionEmployee's information
49 void CommissionEmployee::print() const
50 {
51     cout << "commission employee: ";
52     Employee::print(); // code reuse
53     cout << "\ngross sales: " << getGrossSales()
54         << "; commission rate: " << getCommissionRate();
55 } // end function print
```

شکل ۲۰-۱۳ | فایل پیاده‌سازی کلاس CommissionEmployee.

۵-۶-۱۳ ایجاد غیرمستقیم کلاس مشتق شده غیرانتزاعی BasePlusCommissionEmployee

کلاس BasePlusCommissionEmployee (شکل‌های ۲۱-۱۳ و ۲۲-۱۳) بطور مستقیم از کلاس CommissionEmployee (خط ۸ از شکل ۲۱-۱۳) ارث‌بری دارد و بنابر این یک کلاس مشتق شده غیرمستقیم از کلاس Employee است. پیاده‌سازی تابع عضو کلاس BasePlusCommissionEmployee شامل یک سازنده (خط ۱۰-۱۶ از شکل ۲۲-۱۳) است که آرگومان‌های بعنوان نام، نام خانوادگی، شماره تامین اجتماعی، میزان حقوق، نرخ کمیسیون و حقوق پایه دریافت می‌کند. سپس نام، نام خانوادگی، شماره تامین اجتماعی، میزان حقوق و نرخ کمیسیون را به سازنده CommissionEmployee ارسال می‌کند (خط ۱۳) تا اعضای به ارث رفته مقداردهی اولیه شوند. همچنین کلاس BasePlusCommissionEmployee حاوی یک تابع set (خطوط ۱۹-۲۲) برای تخصیص مقدار جدید به عضو داده baseSalary و یک تابع get (خطوط ۲۵-۲۸) برای برگشت دادن مقدار baseSalary است. تابع earnings در خطوط ۳۲-۳۵ حقوق کارمندی از این نوع را محاسبه می‌کند. توجه کنید که خط ۳۴ در تابع earnings تابع earnings کلاس مبنای CommissionEmployee را برای محاسبه آن بخش از حقوق را که از کمیسیون تامین می‌شود، فراخوانی می‌کند. تابع print کلاس BasePlusCommissionEmployee (خطوط ۳۸-۴۳) جمله "base-salaried" و بدنبال آن خروجی تابع print کلاس مبنای CommissionEmployee را چاپ می‌کند. در نتیجه خروجی شامل جمله: "base-salaried commission employee:" و بدنبال آن مابقی اطلاعات BasePlusCommissionEmployee خواهد بود.

1 // Fig. 13.21: BasePlusCommissionEmployee.h

برنامه‌نویسی شی‌گرا: چندریختی _____ فصل سیزدهم ۳۸۵

```
2 // BasePlusCommissionEmployee class derived from Employee.
3 #ifndef BASEPLUS_H
4 #define BASEPLUS_H
5
6 #include "CommissionEmployee.h" // CommissionEmployee class definition
7
8 class BasePlusCommissionEmployee : public CommissionEmployee
9 {
10 public:
11     BasePlusCommissionEmployee( const string &, const string &,
12         const string &, double = 0.0, double = 0.0, double = 0.0 );
13
14     void setBaseSalary( double ); // set base salary
15     double getBaseSalary() const; // return base salary
16
17     // keyword virtual signals intent to override
18     virtual double earnings() const; // calculate earnings
19     virtual void print() const; //print BasePlusCommissionEmployee object
20 private:
21     double baseSalary; // base salary per week
22 }; // end class BasePlusCommissionEmployee
23
24 #endif // BASEPLUS_H
```

شکل ۲۱-۱۳ | فایل سرآیند کلاس BasePlusCommissionEmployee

```
1 // Fig. 13.22: BasePlusCommissionEmployee.cpp
2 // BasePlusCommissionEmployee member-function definitions.
3 #include <iostream>
4 using std::cout;
5
6 // BasePlusCommissionEmployee class definition
7 #include "BasePlusCommissionEmployee.h"
8
9 // constructor
10 BasePlusCommissionEmployee::BasePlusCommissionEmployee(
11     const string &first, const string &last, const string &ssn,
12     double sales, double rate, double salary )
13     : CommissionEmployee( first, last, ssn, sales, rate )
14 {
15     setBaseSalary( salary ); // validate and store base salary
16 } // end BasePlusCommissionEmployee constructor
17
18 // set base salary
19 void BasePlusCommissionEmployee::setBaseSalary( double salary )
20 {
21     baseSalary = ( ( salary < 0.0 ) ? 0.0 : salary );
22 } // end function setBaseSalary
23
24 // return base salary
25 double BasePlusCommissionEmployee::getBaseSalary() const
26 {
27     return baseSalary;
28 } // end function getBaseSalary
29
30 // calculate earnings;
31 // override pure virtual function earnings in Employee
32 double BasePlusCommissionEmployee::earnings() const
33 {
34     return getBaseSalary() + CommissionEmployee::earnings();
35 } // end function earnings
36
37 // print BasePlusCommissionEmployee's information
38 void BasePlusCommissionEmployee::print() const
39 {
40     cout << "base-salaried ";
41     CommissionEmployee::print(); // code reuse
42     cout << "; base salary: " << getBaseSalary();
43 } // end function print
```

شکل ۲۲-۱۳ | فایل پیاده‌سازی کلاس BasePlusCommissionEmployee

بخطاظر دارید که تابع `print` کلاس `CommissionEmployee` مبادرت به نمایش نام، نام خانوادگی و شماره تامین اجتماعی کارمند با فراخوانی تابع `print` از کلاس مبنای خود (`Employee`) می‌کرد. دقت کنید که تابع `print` کلاس `BasePlusCommissionEmployee` باعث راه‌اندازی زنجیره‌ای از فراخوانی‌های توابع می‌شود که در هر سه سطح سلسله مراتب `Employee` گسترش می‌یابد.

۶-۱۳ شرح فرآیند چندریختی

برای تست سلسله مراتب `Employee`، برنامه موجود در شکل ۲۳-۱۳ مبادرت به ایجاد یک شی از هر چهار شکل غیرانتزاعی بنام‌های `SalariedEmployee`، `HourlyEmployee`، `CommissionEmployee` و `BasePlusCommissionEmployee` می‌کند. برنامه با این شی‌ها کار می‌کند، ابتدا به روش مقیدسازی استاتیک، سپس چندریختی، با استفاده از برداری از اشاره‌گرهای `Employee`. خطوط 31-38 شی‌های از چهار کلاس غیرانتزاعی مشتق شده از کلاس `Employee` ایجاد می‌کنند. خطوط 43-51 اطلاعات و حقوق هر کارمند را در خروجی به نمایش در می‌آورند.

```
1 // Fig. 13.23: fig13_23.cpp
2 // Processing Employee derived-class objects individually
3 // and polymorphically using dynamic binding.
4 #include <iostream>
5 using std::cout;
6 using std::endl;
7 using std::fixed;
8
9 #include <iomanip>
10 using std::setprecision;
11
12 #include <vector>
13 using std::vector;
14
15 // include definitions of classes in Employee hierarchy
16 #include "Employee.h"
17 #include "SalariedEmployee.h"
18 #include "HourlyEmployee.h"
19 #include "CommissionEmployee.h"
20 #include "BasePlusCommissionEmployee.h"
21
22 void virtualViaPointer( const Employee * const ); // prototype
23 void virtualViaReference( const Employee & ); // prototype
24
25 int main()
26 {
27     // set floating-point output formatting
28     cout << fixed << setprecision( 2 );
29
30     // create derived-class objects
31     SalariedEmployee salariedEmployee(
32         "John", "Smith", "111-11-1111", 800 );
33     HourlyEmployee hourlyEmployee(
34         "Karen", "Price", "222-22-2222", 16.75, 40 );
35     CommissionEmployee commissionEmployee(
36         "Sue", "Jones", "333-33-3333", 10000, .06 );
37     BasePlusCommissionEmployee basePlusCommissionEmployee(
38         "Bob", "Lewis", "444-44-4444", 5000, .04, 300 );
39
40     cout << "Employees processed individually using static binding:\n\n";
41
42     // output each Employee's information and earnings using static binding
43     salariedEmployee.print();
```


برنامه نویسی شی گرا: چند ریختی _____ فصل سیزدهم ۳۸۷

```
44     cout << "\nearned $" << salariedEmployee.earnings() << "\n\n";
45     hourlyEmployee.print();
46     cout << "\nearned $" << hourlyEmployee.earnings() << "\n\n";
47     commissionEmployee.print();
48     cout << "\nearned $" << commissionEmployee.earnings() << "\n\n";
49     basePlusCommissionEmployee.print();
50     cout << "\nearned $" << basePlusCommissionEmployee.earnings()
51         << "\n\n";
52
53     // create vector of four base-class pointers
54     vector < Employee * > employees( 4 );
55
56     // initialize vector with Employees
57     employees[ 0 ] = &salariedEmployee;
58     employees[ 1 ] = &hourlyEmployee;
59     employees[ 2 ] = &commissionEmployee;
60     employees[ 3 ] = &basePlusCommissionEmployee;
61
62     cout<< "Employees processed polymorphically via dynamic binding:\n\n";
63
64     // call virtualViaPointer to print each Employee's information
65     // and earnings using dynamic binding
66     cout << "Virtual function calls made off base-class pointers:\n\n";
67
68     for ( size_t i = 0; i < employees.size(); i++ )
69         virtualViaPointer( employees[ i ] );
70
71     // call virtualViaReference to print each Employee's information
72     // and earnings using dynamic binding
73     cout << "Virtual function calls made off base-class references:\n\n";
74
75     for ( size_t i = 0; i < employees.size(); i++ )
76         virtualViaReference( *employees[ i ] ); // note dereferencing
77
78     return 0;
79 } // end main
80
81 // call Employee virtual functions print and earnings off a
82 // base-class pointer using dynamic binding
83 void virtualViaPointer( const Employee * const baseClassPtr )
84 {
85     baseClassPtr->print();
86     cout << "\nearned $" << baseClassPtr->earnings() << "\n\n";
87 } // end function virtualViaPointer
88
89 // call Employee virtual functions print and earnings off a
90 // base-class reference using dynamic binding
91 void virtualViaReference( const Employee &baseClassRef )
92 {
93     baseClassRef.print();
94     cout << "\nearned $" << baseClassRef.earnings() << "\n\n";
95 } // end function virtualViaReference
```

Employee processed individually using static binding:

salaried employee: John Smith
social security number: 111-11-1111
weekly salary: 800.00
earned \$800.00

hourly employee: Karen Price
social security number: 222-22-2222
hourly wage: 16.75; hours worked: 40.00

commission employee: Sue Jones
social security number: 333-33-3333
gross sales: 10000.00; commission rate: 0.06

base-salaried commission employee: Bob Lewis
social security number: 444-44-4444
gross sales: 5000.00; commission rate: 0.04; base salary:300.00


```
earned $500.00
Employee processed polymorphically using dynamic binding:
Virtual function calls made off base-class pointers:
salaried employee: John Smith
social security number: 111-11-1111
weekly salary: 800.00
earned $800.00
hourly employee: Karen Price
social security number: 222-22-2222
hourly wage: 16.75; hours worked: 40.00
earned $670.00
commission employee: Sue Jones
social security number: 333-33-3333
gross sales: 10000.00; commission rate: 0.06
earned $600.00
base-salaried commission employee: Bob Lewis
social security number: 444-44-4444
gross sales: 5000.00; commission rate: 0.04; base salary:300.00
earned $500.00
Virtual function calls made off base-class references:
salaried employee: John Smith
social security number: 111-11-1111
weekly salary: 800.00
earned $800.00
hourly employee: Karen Price
social security number: 222-22-2222
hourly wage: 16.75; hours worked: 40.00
earned $670.00
commission employee: Sue Jones
social security number: 333-33-3333
gross sales: 10000.00; commission rate: 0.06
earned $600.00
base-salaried commission employee: Bob Lewis
social security number: 444-44-4444
gross sales: 5000.00; commission rate: 0.04; base salary:300.00
earned $500.00
```

شکل ۲۳-۱۳ | برنامه راه‌انداز سلسله مراتب کلاس Employee.

هر تابع عضو ارضار شده در خطوط 43-51 مثالی از مقیدسازی استاتیک در زمان کامپایل است، چرا که از اسامی دستگیرها (و نه اشاره‌گرها یا مراجعه‌ها) استفاده کرده‌ایم. کامپایلر قادر به شناسایی نوع هر شی بود و تعیین می‌کند که کدام تابع `print` و `earnings` فراخوانی شده است. در خط 54 بردار `employee` اخذ شده که حاوی چهار اشاره‌گر `Employees` است. خط 57 مبادرت به هدایت `employees[0]` بطرف شی `SalariedEmployee` می‌کند. خط 58 مبادرت به هدایت `employees[1]` بطرف شی `hourlyEmployee`، خط 59 مبادرت به هدایت `employees[2]` بطرف شی `CommissionEmployee` و خط 60 مبادرت به هدایت `employees[3]` بطرف شی `BasePlusCommissionEmployee` کرده است. کامپایلر اجازه چنین تخصیص‌هایی را می‌دهد، چرا که

برنامه‌نویسی شی‌گرا: چندریختی _____ فصل سیزدهم ۳۸۹

`SalariedEmployee` یک `Employee` است، `HourlyEmployee` یک `Employee` است، یک `CommissionEmployee` یک `Employee` است و یک `BasePlusCommissionEmployee` نیز یک `Employee` می‌باشد. بنابر این، می‌توانیم آدرس‌های `HourlyEmployee`، `SalariedEmployee`، `CommissionEmployee` و `BasePlusCommissionEmployee` را به اشاره‌گرهای کلاس مبنا `Employee` تخصیص دهیم.

عبارت `for` در خطوط 68-69 بردار `employees` را پیمایش کرده و تابع `virtualViaPointer` (خطوط 83-87) را برای هر عنصر موجود در `employees` فراخوانی می‌کند. تابع `virtualViaPointer` در پارامتر `baseClassPtr` (از نوع `const Employee * const`) آدرس ذخیره شده در یک عنصر `employees` را دریافت می‌کند. در هر بار فراخوانی، این تابع از `baseClassPtr` برای فراخوانی توابع `print` و `earnings` که مجازی یا `virtual` هستند استفاده می‌کند (خطوط 85 و 86). توجه کنید که تابع `virtualViaPointer` حاوی هیچ داده‌ای در ارتباط با نوع `HourlyEmployee`، `SalariedEmployee`، `CommissionEmployee` یا `BasePlusCommissionEmployee` نیست. تابع فقط اطلاعاتی در مورد نوع کلاس مبنا یعنی `Employee` دارد. بنابر این، در زمان کامپایل، کامپایلر نمی‌داند که کدام توابع کلاس غیرانتزاعی را از طریق `baseClassPtr` فراخوانی نماید. با اینحال در زمان اجرا، هر احضار تابع مجازی مبادرت به فراخوانی تابع بر روی شی می‌کند که `baseClassPtr` در آن زمان به آن اشاره دارد. خروجی برنامه نشان می‌دهد که براستی توابع مقتضی برای هر کلاس احضار شده و اطلاعات صحیح هر شی بنمایش درآمده است. برای نمونه، حقوق هفتگی برای کلاس `SalaryEmployee` بنمایش درآمده و ناخالص فروش برای `CommissionEmployee` و `BasePlusCommissionEmployee` نشان داده شده است. همچنین به محاسبه حقوق هر کارمند به روش چند ریختی در خط 86 توجه کنید که همان نتایج تولیدی به روش مقیدسازی استاتیکی است که در خطوط 44، 46 و 50 بدست آمده است.

در پایان، از یک عبارت `for` دیگر (خطوط 75-76) برای پیمایش `employees` و احضار تابع `virtualViaReference` بر روی هر عنصر در بردار استفاده شده است (خطوط 91-95). تابع `virtualViaReference` در پارامتر `baseClassRef` خود (از نوع `const Employee &`) یک مراجعه بفرم `dereference` کردن اشاره‌گر (یعنی دستیابی به اطلاعات از طریق آدرس موجود در یک اشاره‌گر) ذخیره شده در هر عنصر `employees` می‌پردازد (خط 76). در هر بار فراخوانی `virtualViaReference` توابع `print` و `earnings` که `virtual` هستند (خطوط 93-94) از طریق مراجعه `baseClassRef` احضار می‌شوند تا ثابت شود که پردازش چند ریختی با مراجعه‌های کلاس مبنا نیز بخوبی اتفاق می‌افتد. با احضار هر تابع `virtual`، تابعی بر روی شی که `baseClassRef` در زمان اجرا به آن اشاره دارد، فراخوانی می‌شود.

این مثالی دیگر از مقیدسازی دینامیکی است. خروجی تولید شده توسط مراجعه‌های کلاس مبنا با خروجی تولید شده توسط اشاره‌گرهای کلاس مبنا یکسان است.

۷-۱۳ چند ریختی، توابع virtual و مقیدسازی دینامیکی

C++ بکارگیری روش چندریختی در برنامه‌ها را آسانتر کرده است. بطور کاملاً مشخص امکان استفاده از روش چندریختی در زبان‌های غیر شی‌گرا همانند C وجود دارد، اما انجام اینکار مستلزم پیچیدگی کار با اشاره‌گرها است که خود خطرات بالقوه‌ای برای برنامه می‌تواند داشته باشد.

در این بخش به بررسی نحوه عملکرد داخلی C++ در پیاده‌سازی چند ریختی، توابع virtual و مقیدسازی دینامیکی می‌پردازیم. با مطالعه این بخش اطلاعات اولیه و خوبی از نحوه کار این قابلیت‌ها بدست خواهید آورد. از همه مهمتر، این بخش به شما کمک می‌کند از کاری که چندریختی برایتان (منظور هزینه چندریختی است) در مصرف حافظه و زمان پردازنده انجام می‌دهد. مطلع شوید. همچنین به شما کمک می‌کند تا مشخص نمایید در چه مواقعی از چند ریختی استفاده کنید و در چه مواقعی آنرا به کنار بگذارید. ابتدا به توضیح ساختمان داده‌ای می‌پردازیم که کامپایلر C++ در زمان اجرا به منظور پشتیبانی از چندریختی در زمان اجرا، تهیه می‌کند. مشاهده خواهید کرد که چند ریختی از طریق سه سطح اشاره‌گر ("سه گانه غیرمستقیم") صورت می‌گیرد. سپس نشان خواهیم داد که چگونه در زمان اجرا از این ساختارهای داده برای اجرای توابع virtual و انجام مقیدسازی دینامیکی مرتبط با چند ریختی استفاده می‌کند. توجه کنید که بحث ما یکی از روش‌های ممکنه پیاده‌سازی است و نه جزء اصول پیاده‌سازی زبان. زمانیکه C++ مبادرت به کامپایل کلاسی می‌کند که دارای یک یا چندین تابع virtual است، یک جدول تابع مجازی یا (virtual function table) vtable برای آن کلاس ایجاد می‌کند. برنامه در هر بار اجرا، از این vtable برای انتخاب تابع صحیح، هر بار که یک تابع virtual برای آن کلاس فراخوانی می‌شود، استفاده می‌کند. سمت چپ‌ترین ستون در شکل ۲۴-۱۳ نشان‌دهنده vtable برای کلاس‌های Employee، SalariedEmployee، HourlyEmployee، CommissionEmployee و BasePlusCommissionEmployee است.

در vtable کلاس Employee، اشاره‌گر تابع اول با صفر تنظیم شده است (یعنی اشاره‌گر null). اینکار به این دلیل صورت گرفته که تابع earnings یک تابع virtual محض است و بنابر این فاقد پیاده‌سازی می‌باشد. اشاره‌گر تابع دوم به تابع print اشاره دارد، که نام کامل و شماره تامین اجتماعی کارمند را به نمایش در می‌آورد. هر کلاسی که دارای یک یا چند اشاره‌گر null در جدول vtable خود است یک کلاس انتزاعی می‌باشد. کلاس‌های که فاقد null در vtable هستند (همانند SalariedEmployee،

برنامه نویسی شی گرا: چند ریختی _____ فصل سیزدهم ۳۹۱

HourlyEmployee، **CommissionEmployee** و **BasePlusCommissionEmployee** کلاس های غیرانتزاعی می باشند.

کلاس **SalariedEmployee** مبادرت به **override** کردن تابع **earnings** می کند تا حقوق هفتگی کارمند را برگشت دهد، از اینرو اشاره گر تابع به تابع **earnings** از کلاس **SalariedEmployee** اشاره می کند. همچنین این کلاس مبادرت به **override** کردن تابع **print** می کند تا اشاره گر تابع متناظر به تابع عضو **SalariedEmployee** اشاره کند که جمله "salaried employee:" و بدنبال آن نام کارمند، شماره تامین اجتماعی و حقوق هفتگی چاپ شود.

اشاره گر تابع **earnings** در **vtable** کلاس **HourlyEmployee** به تابع **earnings** کلاس **HourlyEmployee** اشاره دارد که حاصل ضرب دستمزد (**wage**) کارمند به تعداد ساعات (**hours**) کار را برگشت می دهد. اشاره گر تابع **print** به نسخه **HourlyEmployee** تابع اشاره دارد که جمله: "hourly employee:" نام کارمند، شماره تامین اجتماعی، دستمزد ساعتی و ساعات کارکرد را چاپ می کند. هر دو مبادرت به **override** کردن توابع در کلاس **Employee** می کنند.

اشاره گر تابع **earnings** در **vtable** برای کلاس **CommissionEmployee** به تابع **earnings** این کلاس اشاره می کند که حاصل ضرب فروش ناخالص در نرخ کمیسیون را برگشت می دهد. اشاره گر تابع **print** به نسخه **CommissionEmployee** تابع اشاره دارد که نوع کارمند، نام، شماره تامین اجتماعی، نرخ کمیسیون و فروش ناخالص را چاپ می کند. همانند کلاس **HourlyEmployee** هر دو تابع مبادرت به **override** کردن توابع در کلاس **Employee** می کنند.

اشاره گر تابع **earnings** در **vtable** برای کلاس **BasePlusCommissionEmployee** به تابع **earnings** این کلاس اشاره می کند که حاصل حقوق پایه به همراه فروش ناخالص ضرب شده در نرخ کمیسیون را برگشت می دهد. اشاره گر تابع **print** به نسخه **BasePlusCommissionEmployee** تابع اشاره دارد که نوع این کارمند، نام، شماره تامین اجتماعی، نرخ کمیسیون و فروش ناخالص را چاپ می کند. هر دو تابع مبادرت به **override** کردن توابع در کلاس **CommissionEmployee** می کنند.

شکل ۲۴-۱۳ | نحوه عملکرد فراخوانی تابع **virtual**.

اگر به مبحث آموزشی **Empolyee** توجه کنید متوجه می شوید که هر کلاس غیرانتزاعی دارای پیاده سازی متعلق بخود برای توابع **virtual** بنام های **print** و **earnings** است. تا بدین جا آموخته اید که هر کلاسی که مستقیماً از کلاس مبنای انتزاعی **Employee** ارث بری دارد، بایستی تابع **earnings** را به نحوی پیاده کند که یک کلاس غیرانتزاعی گردد، چرا که **earnings** یک تابع **virtual** محض می باشد. این کلاس ها نیازی ندارند تا تابع **print** را پیاده سازی کنند، با این همه، با توجه به غیرانتزاعی بودن آنها، تابع یک تابع

virtual محض نیست و کلاس های مشتق شده می توانند پیاده سازی **print** در کلاس **Employee** را به ارث ببرند. از این گذشته، **BasePlusCommissionEmployee** مجبور نیست تا تابع **print** یا **earnings** را پیاده سازی کند، پیاده سازی هر دو تابع را می تواند از کلاس **CommissionEmployee** به ارث ببرد. اگر کلاسی در سلسله مراتب ما از پیاده سازی توابع به این روش ارث بری داشته باشد، اشاره گرهای **vtable** برای این توابع می توانند بسادگی به پیاده سازی تابعی اشاره داشته باشند که به ارث برده شده است. برای مثال، اگر **BasePlusCommissionEmployee** مبادرت به **override** کردن تابع **earnings** نکند، اشاره گر تابع **earnings** در **vtable** کلاس **BasePlusCommissionEmployee** به همان تابع **earnings** که در **vtable** کلاس **CommissionEmployee** به آن اشاره می کند، اشاره خواهد کرد.

چند ریختی از طریق یک ساختمان داده کارا و با سه سطح از اشاره گر انجام می شود. در ارتباط با یک سطح صحبت می کنیم، اشاره گرهای تابع در **vtable**. اینها به توابع واقعی اشاره دارند که به هنگام احضار یک تابع **virtual** اجرا می شوند.

حال به دومین سطح از اشاره گرها می پردازیم. هنگامی که یک شی از یک کلاس با یک یا چند تابع **virtual** معرفی می شود، کامپایلر مبادرت به الصاق یک اشاره گر به شی از جدول **vtable** برای آن کلاس می کند. معمولاً این اشاره گر جلوتر از شی قرار می گیرد، اما برای پیاده سازی به این روش ضرورتی ندارد. در شکل ۱۳-۲۴ این اشاره گرها مرتبط با شی های ایجاد شده در شکل ۱۳-۲۳ هستند (یک شی برای هر نوع **SalariedEmployee**، **HourlyEmployee**، **CommissionEmployee** و **BasePlusCommissionEmployee**).

دقت کنید که دیاگرام، مقادیر هر عضو داده شی را به نمایش در آورده است. برای مثال، شی **SalariedEmployee** حاوی یک اشاره گر به **vtable** این کلاس بوده، همچنین این شی حاوی مقادیر **John Smith**، **111-11-1111** و **\$800.00** است.

سطح سوم اشاره گرها فقط حاوی دستگیره ها به شی های است که فراخوانی تابع **virtual** را دریافت می کنند. دستگیره ها در این سطح می توانند مراجعه باشند. دقت کنید که در شکل ۱۳-۲۴ بردار **employess** رسم شده حاوی اشاره گرهای **Employee** می باشد. حال اجازه دهید تا به بررسی نحوه اجرای یک تابع **virtual** پردازیم. به فراخوانی **baseClassPtr->print()** در تابع **virtualViaPointer** در خط 85 از شکل ۱۳-۲۳ توجه کنید. فرض کنید که **baseClassPtr** حاوی **employees[1]** است (یعنی آدرس شی **hourlyEmployee** در **employees**). زمانیکه کامپایلر این عبارت را کامپایل می کند، تعیین می کند که براستی فراخوانی صورت گرفته از طریق اشاره گر کلاس مبنا بوده و اینکه **print** یک تابع **virtual** است.

برنامه‌نویسی شی‌گرا: چندریختی _____ فصل سیزدهم ۳۹۳

کامپایلر تعیین می‌کند که **print**، دومین ورودی یا چیز ثبت شده در **vtable** است. برای تعیین محل این ورودی، کامپایلر متوجه می‌شود که نیاز دارد تا از ورودی اول پرسش کند. بنابر این، کامپایلر مبادرت به کامپایل یک افست یا جابجایی به میزان چهار بایت (چهار بایت برای هر اشاره‌گر بر روی اکثر کامپیوترهای 32 بیتی) در جدول اشاره‌گرهای کد شی زبان ماشین می‌کند تا کدی که فراخوانی تابع **virtual** را اجرا خواهد کرد بدست آید.

کد تولیدی توسط کامپایلر عملیات‌های زیر را انجام می‌دهد [نکته: اعداد بکار رفته در لیست متناظر با اعداد موجود در دوایر شکل ۲۴-۱۳ هستند].

۱- انتخاب *ith* ورودی از **employees** (در این مورد آدرس شی **hourlyEmployee**)، و ارسال آن بعنوان یک آرگومان به تابع **virtualViaPointer**. این کار سبب تنظیم پارامتر **baseClassPtr** برای اشاره به **hourlyEmployee** می‌شود.

۲- دستیابی به اطلاعات از طریق آدرس موجود در اشاره‌گر برای بدست آوردن شی **hourlyEmployee**.
۳- دستیابی به اطلاعات اشاره‌گر **hourlyEmployee** در جدول **vtable** برای رسیدن به **HourlyEmployee vtable**.

۴- جابجایی به میزان چهار بایت برای انتخاب اشاره‌گر تابع **print**.

۵- دستیابی به اطلاعات آدرس اشاره‌گر تابع **print** بفرم نام تابع اصلی که اجرا خواهد شد و استفاده از عملگر فراخوانی تابع () برای اجرای تابع **print** مقتضی که در این مورد چاپ نوع کارمند، نام، شماره تامین اجتماعی، دستمزد ساعتی و ساعت کارکرد در هفته است. امکان دارد ساختمان داده بکار رفته در شکل ۲۴-۱۳ کمی پیچیده بنظر برسد، اما این پیچیدگی توسط کامپایلر مدیریت شده و از دید شما که سرگرم برنامه‌نویسی چندریختی هستید، پنهان است. عملیات دستیابی به اطلاعات از طریق آدرس موجود در اشاره‌گر و دسترسی به حافظه که در هر فراخوانی تابع **virtual** صورت می‌گیرد، مستلزم صرف زمان اضافی در اجرا است. **vtable** و اشاره‌گرهای **vtable** که به شی‌ها افزوده می‌شوند هم نیازمند حافظه هستند. با توجه به این موارد می‌توانید مشخص نمایید که آیا استفاده از توابع **virtual** در برنامه‌ها به نفع شما هست یا خیر.

۸-۱۳ مبحث آموزشی: سیستم پرداخت حقوق با استفاده از چند ریختی و اطلاعات نوع زمان اجرا با تبدیل **typeid**، **dynamic_cast** و **type_info**

به صورت مسئله مطرح شده در ابتدای بخش ۶-۱۳ مجدداً توجه کنید که در آن برای یک دوره پرداخت حقوق، شرکت تصمیم گرفته به حقوق پایه کارمندان نوع **BasePlusCommissionEmployee** ده درصد اضافه کند. در زمان پردازش شی‌های **Employee** به روش چند ریختی در بخش ۶-۶-۱۳، نگران حالت

خاص نبودیم. با این وجود، هم اکنون برای تعدیل کردن حقوق پایه کارمندان **BasePlusCommissionEmployee**، مجبور هستیم تا نوع خاص هر شی **Employee** را در زمان اجرا مشخص کرده، سپس بر اساس آن عمل کنیم. در این بخش به بررسی قابلیت قدرتمندی بنام اطلاعات نوع زمان اجرا یا ^۱RTTI و تبدیل دینامیکی خواهیم پرداخت که به برنامه امکان می‌دهند تا نوع یک شی را در زمان اجرا مشخص کرده و مطابق آن شی عمل شود.

برخی از کامپایلرها همانند **.NET**، **Microsoft Visual C++**، مستلزم این هستند که RTTI قبل از اینکه بتواند در برنامه بکار گرفته شود، فعال گردد. می‌توانید با مراجعه به مستندات کامپایلر خود، با نحوه انجام اینکار آشنا شوید. برای فعال کردن RTTI در **.NET**، **Visual C++**، از منوی **Project** گزینه خصوصیات یا **Properties** را برای پروژه جاری انتخاب کنید. در کادر تبدیلی **Property Pages**، گزینه **Language > C/C++ > Configuration Properties** را انتخاب نمایید سپس از جعبه کامبو که در کنار **Enable Run-Time Type Info** قرار گرفته گزینه **Yes(/GR)** را انتخاب کرده و در پایان بر روی دکمه **Ok** کلیک کنید تا تغییرات صورت گرفته ذخیره شود.

در برنامه شکل ۲۵-۱۳ از سلسله مراتب **Employee** که در بخش ۶-۱۳ توسعه یافته استفاده کرده و ده درصد به حقوق پایه هر **BasePlusCommissionEmployee** اضافه می‌کنیم.

```
1 // Fig. 13.25: fig13_25.cpp
2 // Demonstrating downcasting and run-time type information.
3 // NOTE: For this example to run in Visual C++ .NET,
4 // you need to enable RTTI (Run-Time Type Info) for the project.
5 #include <iostream>
6 using std::cout;
7 using std::endl;
8 using std::fixed;
9
10 #include <iomanip>
11 using std::setprecision;
12
13 #include <vector>
14 using std::vector;
15
16 #include <typeinfo>
17
18 // include definitions of classes in Employee hierarchy
19 #include "Employee.h"
20 #include "SalariedEmployee.h"
21 #include "HourlyEmployee.h"
22 #include "CommissionEmployee.h"
23 #include "BasePlusCommissionEmployee.h"
24
25 int main()
26 {
27     // set floating-point output formatting
28     cout << fixed << setprecision( 2 );
29
30     // create vector of four base-class pointers
31     vector < Employee * > employees( 4 );
32
```

¹ - Run-Time Type Information

برنامه‌نویسی شی‌گرا: چندریختی _____ فصل سیزدهم ۳۹۵

```
33 // initialize vector with various kinds of Employees
34 employees[ 0 ] = new SalariedEmployee(
35     "John", "Smith", "111-11-1111", 800 );
36 employees[ 1 ] = new HourlyEmployee(
37     "Karen", "Price", "222-22-2222", 16.75, 40 );
38 employees[ 2 ] = new CommissionEmployee(
39     "Sue", "Jones", "333-33-3333", 10000, .06 );
40 employees[ 3 ] = new BasePlusCommissionEmployee(
41     "Bob", "Lewis", "444-44-4444", 5000, .04, 300 );
42
43 // polymorphically process each element in vector employees
44 for ( size_t i = 0; i < employees.size(); i++ )
45 {
46     employees[ i ]->print(); // output employee information
47     cout << endl;
48
49     // downcast pointer
50     BasePlusCommissionEmployee *derivedPtr =
51         dynamic_cast < BasePlusCommissionEmployee * >
52         ( employees[ i ] );
53
54     // determine whether element points to base-salaried
55     // commission employee
56     if ( derivedPtr != 0 ) // 0 if not a BasePlusCommissionEmployee
57     {
58         double oldBaseSalary = derivedPtr->getBaseSalary();
59         cout << "old base salary: $" << oldBaseSalary << endl;
60         derivedPtr->setBaseSalary( 1.10 * oldBaseSalary );
61         cout << "new base salary with 10% increase is: $"
62             << derivedPtr->getBaseSalary() << endl;
63     } // end if
64
65     cout << "earned $" << employees[ i ]->earnings() << "\n\n";
66 } // end for
67
68 // release objects pointed to by vector's elements
69 for ( size_t j = 0; j < employees.size(); j++ )
70 {
71     // output class name
72     cout << "deleting object of "
73         << typeid( *employees[ j ] ).name() << endl;
74
75     delete employees[ j ];
76 } // end for
77
78 return 0;
79 } // end main
```

```
salaried employee: John Smith
social security number: 111-11-1111
weekly salary: 800.00
earned $800.00

hourly employee: Karen Price
social security number: 222-22-2222
hourly wage: 16.75; hours worked: 40.00
earned $670.00

commission employee: Sue Jones
social security number: 333-33-3333
gross sales: 10000.00; commission rate: 0.06
earned $600.00

base-salaried commission employee: Bob Lewis
social security number: 444-44-4444
gross sales: 5000.00; commission rate: 0.04; base salary:300.00
old base salary: $300.00
new base salary with 10% increase is: $330.00
earned $530.00

deleting object of class SalariedEmployee
```



```
deleting object of class HourlyEmployee  
deleting object of class CommissionEmployee  
deleting object of class BasePlusCommissionEmployee
```

شکل ۲۵-۱۳ | توضیح روش تبدیل و اطلاعات نوع زمان اجرا.

خط 31 چهار عنصر برداری `employees` اعلان کرده که اشاره‌گرهایی به شی‌های `Employee` را ذخیره می‌سازد. خطوط 34-41 بردار را با آدرس‌های اخذ شده دینامیکی شی‌ها از کلاس `SalariedEmployee` (شکل‌های ۱۵-۱۳ و ۱۶-۱۳)، `HourlyEmployee` (شکل‌های ۱۷-۱۳ و ۱۸-۱۳)، `CommissionEmployee` (شکل‌های ۱۹-۱۳ و ۲۰-۱۳) و `BasePlusCommissionEmployee` (شکل‌های ۲۱-۱۳ و ۲۲-۱۳) پر می‌کند.

عبارت `for` در خطوط 44-66 در میان بردار `employees` حرکت کرده و اطلاعات هر کارمند را با احضار تابع عضو `print` (خط 46) به نمایش در می‌آورد. بخاطر دارید که چون `print` بصورت `virtual` در کلاس مبنا `Employee` اعلان شده، سیستم تابع `print` مناسب با شی کلاس مشتق شده را فراخوانی می‌کند.

در این مثال با شی‌های `BasePlusCommissionEmployee` مواجه شده‌ایم و می‌خواهیم به حقوق پایه آنها ده درصد اضافه کنیم. از آنجائی که پردازش کارمندان را بصورت چند ریختی انجام داده‌ایم، نمی‌توانیم (با تکنیکی که آموخته‌ایم) بطور مشخص نوع `Employee` را برای کار در هر زمان تعیین کنیم. این حالت مشکل‌ساز می‌شود، چرا که کارمندان `BasePlusCommissionEmployee` بایستی در هنگام مواجه شدن با آنها تشخیص داده شوند تا بتوان ده درصد به حقوق آنها اضافه کرد. برای انجام اینکار، از عملگر `dynamic_cast` در خط 51 برای تعیین اینکه آیا نوع شی یک `BasePlusCommissionEmployee` است یا خیر، استفاده کرده‌ایم. در بخش ۳-۳-۱۳ از این نوع تبدیل یاد شده است. خطوط 50-52 بصورت دینامیکی `employees[1]` را از نوع `* Employee` به نوع `* BasePlusCommissionEmployee` تبدیل می‌کند. اگر عنصر `vector` به شی اشاره کند که یک شی `BasePlusCommissionEmployee` است، پس آدرس آن شی به `commissionPtr` تخصیص داده می‌شود، در غیر اینصورت، صفر به اشاره‌گر `derivedPtr` کلاس مشتق شده تخصیص داده خواهد شد. اگر مقدار برگشتی توسط عملگر `dynamic_cast` در خطوط 50-52 برابر صفر نباشد، شی از نوع صحیح بوده و عبارت `if` (خطوط 56-63) پردازش خاصی که مورد نیاز شی `BasePlusCommissionEmployee` است انجام می‌دهد. خطوط 58، 60 و 62 توابع `getBaseSalary` و `setBaseSalary` را برای بازیابی و به روز کردن حقوق کارمند فراخوانی می‌کنند.

برنامه نویسی شی گرا: چند ریختی _____ فصل سیزدهم ۳۹۷

خط 65 تابع عضو **earnings** را بر روی شی که **employees[1]** به آن اشاره می کند، فراخوانی می نماید. بخاطر دارید که **earnings** بصورت **virtual** در کلاس مبنا اعلان شده است، از اینرو برنامه تابع **earnings** شی از کلاس مشتق شده را فراخوانی می کند. اینحالت نمونه ای از مقیدسازی دینامیکی است. حلقه **for** در خطوط 69-76 نوع هر کارمند را نشان داده و از عملگر **delete** برای آزادسازی یا بازپس گیری حافظه دینامیکی که هر عنصر **vector** به آن اشاره می کند، استفاده کرده است. عملگر **typeid** در خط 73 یک مراجعه به یک شی از کلاس **type_info** برگشت می دهد که حاوی اطلاعاتی در ارتباط با نوع عملوند آن است که شامل نام آن نوع می باشد. زمانیکه فراخوانی می شود، تابع عضو **type_info** بنام **name** (خط 73) یک رشته مبتنی بر اشاره گر برگشت می دهد که حاوی نام نوع (مثلاً *"class BasePlusCommissionEmployee"*) از آرگومان ارسالی به **typeid** است. برای استفاده از **typeid**، برنامه باید دارای فایل سرآیند **<typeinfo>** باشد (خط 6).

توجه کنید با تبدیل اشاره گر **Employee** به یک اشاره گر **BasePlusCommissionEmployee** (خطوط 50-52) از وقوع چند خطای کامپایل جلوگیری کرده ایم. اگر **dynamic_cast** را از خط 51 حذف کرده و مبادرت به تخصیص مستقیم اشاره گر جاری **Employee** به اشاره گر **commissionPtr** کلاس **BasePlusCommissionEmployee** کنیم، با خطای کامپایلر مواجه خواهیم شد. ++C به برنامه اجازه نمی دهد تا اشاره گر کلاس مبنا را به اشاره گر کلاس مشتق شده تخصیص دهید چرا که در اینحالت رابطه *is-a* نقض می شود، **CommissionEmployee** یک **BasePlusCommissionEmployee** نیست. رابطه *is-a* فقط مابین کلاس مشتق شده و کلاس های مبنای آن صادق است و عکس آن برقرار نمی باشد.

۹-۱۳ نابود کننده های **virtual**

به هنگام استفاده از روش چند ریختی در پردازش شی های اخذ شده دینامیکی از سلسله مراتب، احتمال رخ دادن مشکل وجود دارد. تا بدین جا شاهد نابود کننده های غیر **virtual** بودید، نابود کننده های که با کلمه کلیدی **virtual** اعلان نشده اند. اگر یک شی از کلاس مشتق شده با یک نابود کننده غیر **virtual** بطور صریح نابود شود، با اعمال عملگر **delete** بر روی اشاره گر کلاس مبنا، اینحالت در ++C استاندارد تعریف نشده است.

ساده ترین راه حل این مشکل ایجاد یک نابود کننده **virtual** (یعنی نابود کننده ای که با کلمه کلیدی **virtual** اعلان شده است) در کلاس مبنا است. با اینکار تمام نابود کننده های کلاس مشتق شده **virtual** خواهند شد حتی اگر نام یکسان با نابود کننده کلاس مبنا نداشته باشند. حال اگر یک شی در سلسله مراتب بصورت صریح و با استفاده از عملگر **delete** بر روی اشاره گر کلاس مبنا نابود شود، نابود کننده مقتضی کلاس براساس شی که اشاره گر کلاس مبنا به آن اشاره می کند، فراخوانی خواهد شد. بخاطر داشته باشید

که به هنگام نابود شدن یک شی از کلاس مشتق شده، بخشی از کلاس مبنا از کلاس مشتق شده نیز از بین می‌رود، از اینرو اجرای هر دو نابود کننده کلاس مشتق شده و مبنا از اهمیت برخوردار است. نابود کننده کلاس مبنا بصورت اتوماتیک پس از اجرای نابود کننده کلاس مشتق شده، اجرا می‌گردد.

خطای برنامه‌نویسی

سازنده‌ها نمی‌توانند virtual باشند. اعلان سازنده بصورت virtual خطای کامپایل بدنبال خواهد داشت.

۱۰-۱۳ مبحث آموزشی مهندسی نرم‌افزار: ارث‌بری در سیستم ATM

در این بخش مجدداً به سراغ طراحی سیستم ATM می‌رویم تا ببینیم چگونه می‌توان از مزایای ارث‌بری در این سیستم استفاده کرد. برای اعمال توارث ابتدا، نگاهی به نقاط مشترک مابین کلاس‌ها در سیستم می‌اندازیم. یک سلسله مراتب توارث برای مدل کردن کلاس‌ها در فرآیند چندریختی ایجاد می‌کنیم. سپس دیاگرام کلاس را برای پیوستن روابط ارث‌بری جدید اصلاح می‌کنیم. در پایان، به بررسی نحوه به روز کردن طراحی خود در تبدیل به فایل‌های سرآیند C++ می‌پردازیم.

در بخش ۱۱-۳، با مشکلی مواجه شدیم که در ارتباط با ارائه تراکنش مالی در سیستم بود. بجای ایجاد یک کلاس برای ارائه کلیه تعاملات صورت گرفته، تصمیم گرفتیم تا سه کلاس تراکنشی مجزا بنام‌های **BalanceInquiry**، **Withdrawal** و **Deposit** ایجاد کنیم تا نشاندهنده تعامل‌های باشند که سیستم ATM می‌تواند انجام دهد. شکل ۲۶-۱۳ نشاندهنده صفات و عملیات این کلاس‌ها است. توجه کنید که آنها در یک صفت (**accountNumber**) و یک عملیات (**execute**) مشترک هستند. هر کلاسی مستلزم صفت **accountNumber** برای مشخص کردن شماره حساب است تا تراکنش بر آن اعمال شود. هر کلاسی حاوی عملیات **execute** است که ATM با فراخوانی آن تراکنش را انجام می‌دهد. واضح است که **BalanceInquiry**، **Withdrawal** و **Deposit** ارائه کننده انواع تراکنش‌ها هستند. شکل ۲۶-۱۳ نقاط مشترک در میان تراکنش کلاس‌ها را آشکار کرده است، از اینرو بنظر می‌رسد استفاده از توارث برای فاکتورگیری از ویژگیهای مشترک، در طراحی این کلاس امکان‌پذیر باشد.

از اینرو عامل مشترک را در کلاس مبنا **Transaction** قرار داده و کلاس **BalanceInquiry**، **Withdrawal** و **Deposit** را از **Transaction** مشتق می‌کنیم (شکل ۲۷-۱۳).

شکل ۲۶-۱۳ | صفات و عملیات کلاس‌های **BalanceInquiry**، **Withdrawal** و **Deposit**.

UML تصریح کننده یک رابطه بنام تعمیم یا **generalization** برای مدل کردن توارث است. شکل ۲۷-۱۳ دیاگرام کلاسی است که رابطه توارث مابین کلاس مبنا **Transaction** و سه کلاس مشتق شده از آنرا را مدل کرده است. فلش‌های با مثلث‌های توخالی بر این نکته دلالت دارند که کلاس‌های **BalanceInquiry**، **Withdrawal** و **Deposit** از کلاس **Transaction** مشتق شده‌اند. گفته می‌شود

برنامه‌نویسی شی‌گرا: چندریختی _____ فصل سیزدهم ۳۹۹

کلاس **Transactiion** به کلاس‌های مشتق شده خودش تعمیم یافته است. گفته می‌شود کلاس‌های مشتق شده ویژه از کلاس **Transaction** هستند.

کلاس‌های **BalanceInquiry**، **Withdrawal** و **Deposit** صفت **accountNumber** از نوع صحیح را به اشتراک می‌گذارند، بنابراین از این صفت مشترک فاکتور گرفته و آنرا در کلاس مبنا **Transaction** جای می‌دهیم. دیگر، در بخش دوم کلاس‌های مشتق شده، **accountNumber** دیده نمی‌شود، چرا که هر سه کلاس مشتق شده این صفت را از **Transaction** ارث می‌برند.

با این همه، بخاطر داشته باشید که کلاس‌های مشتق شده نمی‌توانند به صفات **private** یک کلاس مبنا دسترسی داشته باشند. بنابراین تابع عضو سراسری **getAccountNumber** را در کلاس **Transaction** وارد کرده‌ایم. هر کلاس مشتق شده این تابع عضو را به ارث برده، و می‌تواند به **accountNumber** خود در صورت نیاز به اجرای یک تراکنش دسترسی پیدا کند.

مطابق شکل ۲۶-۱۳، کلاس‌های **BalanceInquiry**، **Withdrawal** و **Deposit** عملیات **execute** را هم به اشتراک گذاشته‌اند، از اینرو کلاس مبنا **Transaction** باید حاوی تابع عضو سراسری **execute** باشد. با این همه، پیاده‌سازی مشترک **execute** در کلاس **Transaction** وجود ندارد چرا که عملکرد این تابع عضو بستگی به نوع خاصی از تراکنش دارد. بنابراین تابع عضو **execute** بعنوان یک تابع **virtual** محض در کلاس مبنا **Transaction** اعلان شده است. با اینکار **Transaction** یک کلاس انتزاعی شده و هر کلاس مشتق شده از **Transaction** بایستی یک کلاس غیرانتزاعی باشد. UML مستلزم این است که اسامی کلاس انتزاعی (و توابع **virtual** محض عملیات انتزاعی در UML) بصورت ایتالیک نشان داده شوند، از اینرو **Transaction** و تابع عضو آن **execute** بصورت ایتالیک در شکل ۲۷-۱۳ نشان داده شده‌اند. توجه کنید که عملیات **execute** در کلاس‌های مشتق شده **BalanceInquiry**، **Withdrawal** و **Deposit** بصورت ایتالیک نوشته نشده است. هر کلاس مشتق شده مبادرت به **override** کردن تابع عضو **execute** کلاس **Transaction** با پیاده‌سازی مقتضی می‌کند. دقت کنید که در شکل ۲۷-۱۳ عملیات **execute** در بخش سوم کلاس‌های مشتق شده جای گرفته است، به این دلیل که هر کلاس دارای یک پیاده‌سازی غیرانتزاعی متفاوت از تابع عضو **override** شده است.

شکل ۲۷-۱۳ | دیاگرام کلاس مدل‌کننده رابطه تعمیم مابین کلاس مبنا **Transaction** و کلاس‌های مشتق شده.

همانطوری که در این فصل آموختید، یک کلاس مشتق شده می‌تواند واسط یا پیاده‌سازی را از کلاس مبنا به ارث ببرد. در مقایسه سلسله مراتب طراحی شده برای پیاده‌سازی توارث، یکی از طرح‌های ارث‌بری واسط متمایل به داشتن عاملیت خود در مراتب پایین سلسله مراتب است. کلاس مبنا دلالت بر یک یا چند

تابع دارد که بایستی توسط هر کلاس در سلسله مراتب تعریف شوند، اما کلاس‌های مشتق شده مجزا از هم پیاده‌سازی متعلق به خود را در ارتباط با توابع تدارک می‌بینند.

طراحی سلسله مراتب توابع صورت گرفته برای سیستم ATM از مزایای این نوع از ارث‌بری استفاده می‌کند و برای ATM روش مناسبی برای اجرای تمام تراکنش‌ها فراهم می‌آورد. هر کلاس مشتق شده از **Transaction** برخی از جزئیات پیاده‌سازی را به ارث می‌برد (مانند عضو داده **accountNumber**)، اما مزیت اصلی همکاری ارث‌بری در سیستم این است که کلاس‌های مشتق شده یک واسط مشترک را به اشتراک می‌گذارند (برای مثال، تابع عضو **execute** که **virtual** است). سیستم ATM می‌تواند اشاره‌گر **Transaction** را بطرف هر تراکنشی هدایت کرده و زمانیکه ATM تابع **execute** را از طریق این اشاره‌گر احضار نماید، نسخه مناسب **execute** برای آن تراکنش بصورت اتوماتیک اجرا می‌شود. برای مثال فرض کنید کاربر گزینه مشاهده میزان موجودی را انتخاب کند ATM اشاره‌گر **Transaction** را بطرف یک شی جدید از کلاس **BalanceInquiry** هدایت می‌کند، که کامپایلر C++ اجازه آنرا می‌دهد، چرا که **BalanceInquiry** یک شی از **Transaction** می‌باشد (رابطه **is-a**). زمانیکه ATM از این اشاره‌گر برای احضار **execute** استفاده می‌کند، نسخه **execute** کلاس **BalanceInquiry** فراخوانی می‌گردد.

این روش چند ریختی می‌تواند گسترش و بسط‌پذیری سیستم را به آسانی میسر نماید. برای مثال ممکن است مایل به افزودن یک نوع تراکنش جدید باشیم (برای مثال انتقال وجه یا پرداخت صورتحساب)، کاری که باید انجام دهیم ایجاد یک کلاس مشتق شده از **Transaction** است که مبادرت به **override** کردن تابع **execute** با نسخه مقتضی برای تراکنش جدید می‌کند. در اینحالت کد سیستم به کمترین تغییر نیاز خواهد داشت.

همانطوری که در ابتدای فصل آموختید، یک کلاس انتزاعی همانند **Transaction** کلاسی است که برنامه‌نویس هرگز قصد نمونه‌سازی از آنرا ندارد. یک کلاس انتزاعی فقط صفات و رفتار مشترک را برای کلاس‌های مشتق شده از خود را در سلسله مراتب توابع اعلان می‌کند. کلاس **Transaction** مفهومی از تراکنش رخ داده بر روی شماره حساب و اجرای تراکنش تعریف می‌کند. ممکن است تعجب کنید که چرا زحمت وارد کردن تابع **execute** را که **virtual** محض می‌باشد به کلاس **Transaction** بخود داده‌ایم، در صورتیکه **execute** فاقد یک پیاده‌سازی غیرانتزاعی است. به لحاظ مفهومی ما این تابع عضو را وارد کرده‌ایم، به این دلیل که این تابع تعریف کننده رفتاری از تمام تراکنش‌ها یعنی اجرا شدن است. به لحاظ تکنیکی، بایستی تابع **execute** را در کلاس مبنای **Transaction** قرار دهیم، برای اینکه

برنامه نویسی شی گرا: چندریختی _____ فصل سیزدهم ۴۰۱

ATM (یا هر کلاس دیگری) بتواند بصورت چندریختی نسخه override شده این تابع را از طریق اشاره گر با مراجعه Transaction فراخوانی کند.

کلاس های مشتق شده **BalanceInquiry**, **Withdrawal** و **Deposit** صفت **accountNumber** را از کلاس مبنای **Transaction** به ارث می برند، اما کلاس های **Withdrawal** و **Deposit** حاوی صفت دیگری بنام **amount** هستند که وجه تمایز آنها از کلاس **BalanceInquiry** است. کلاس های **Withdrawal** و **Deposit** نیازمند این صفت اضافی هستند تا بتوانند میزان پولی که کاربر می خواهد از حساب برداشت کند یا پس انداز نماید، ذخیره کنند. کلاس **BalanceInquiry** نیازی به این صفت ندارد و فقط نیازمند یک شماره حساب برای اجرا شدن دارد. با اینکه دو تا از سه کلاس مشتق شده **Transaction** این صفت را به اشتراک می گذارند، ما آنرا در کلاس مبنای **Transaction** جای نداده ایم. فقط ویژگیهای مشترک در میان تمام کلاس های مشتق شده را در کلاس مبنای **Transaction** می دهیم، از اینرو کلاس های مشتق شده صفات غیر ضروری (و عملیات) را به ارث نمی برند.

شکل ۲۸-۱۳ تصویری از دیاگرام کلاس به روز شده از مدلی است که توارث در آن وارد و به معرفی کلاس **Transaction** پرداخته شده است. یک پیوستگی مابین کلاس **ATM** و کلاس **Transaction** را مدل کرده ایم تا نشان دهیم که در هر لحظه، تراکنشی در **ATM** اجرا می شود یا خیر (یعنی، صفر یا یک شی از نوع **Transaction** در یک زمان در سیستم وجود دارد).

شکل ۲۸-۱۳ | دیاگرام کلاس از سیستم **ATM** (پیوستگی توارث). دقت کنید که نام کلاس انتزاعی **Transaction** بصورت ایتالیک نوشته شده است.

بدلیل اینکه **Withdrawal** نوعی **Transaction** است، نیازی به ترسیم خط پیوستگی مستقیماً مابین کلاس **ATM** و کلاس **Withdrawal** نداریم. کلاس های مشتق شده **BalanceInquiry** و **Deposit** نیز این پیوستگی را به ارث می برند.

همچنین یک پیوستگی مابین کلاس **Transaction** و **BankDatabase** اضافه کرده ایم (شکل ۲۸-۱۳). تمام تراکنش ها نیازمند داشتن یک مراجعه به **BankDatabase** هستند. از اینرو می توانند به اطلاعات حساب دسترسی پیدا کنند. هر کلاس مشتق شده از **Transaction** این مراجعه را به ارث می برد و بنابر این پیوستگی موجود مابین کلاس **Withdrawal** و **BankDatabase** را مدل نکرده ایم.

یک پیوستگی مابین کلاس **Transaction** و **Screen** ایجاد کرده ایم به این دلیل که تمام تراکنش در خروجی و در دید کاربر از طریق **Screen** قرار می گیرند. هر کلاس مشتق شده ای این پیوستگی را به ارث می برد. کلاس **Withdrawal** هنوز هم سهم در پیوستگی با **CashDispenser** و **Keypad** است، این پیوستگی ها بر روی کلاس مشتق شده از **Withdrawal** اعمال می شود.

دیاگرام کلاس به نمایش درآمده در شکل ۲۰-۹ نشان دهنده صفات و عملیات با نشانگر قابل رویت بودن است. اکنون دیاگرام اصلاح شده کلاس را در شکل ۲۹-۱۳ عرضه کرده ایم که شامل کلاس مبنای انتزاعی **Tranction** می باشد. این دیاگرام مختصر شده، رابطه توارث را نشان می دهد (این روابط در شکل ۲۸-۱۳ آورده شده اند)، اما بجای آن صفات و عملیات های که پس از اعمال ارث بری به سیستم بدست آمده اند را در خود دارد. توجه کنید که نام کلاس انتزاعی **Transaction** و نام عملیات انتزاعی **execute** در کلاس **Transaction** بصورت ایتالیک نشان داده شده است.

پیاده سازی طرح سیستم ATM با توارث

در بخش ۱۲-۹ شروع به پیاده سازی طرح سیستم ATM با کد C++ کردیم. در این بخش سعی می کنیم با اصلاح آن پیاده سازی از توارث سود ببریم و از کلاس **Withdrawal** بعنوان یک مثال استفاده می کنیم.

۱- اگر کلاس **A** تعمیم دهنده کلاس **B** باشد، پس کلاس **B** از کلاس **A** مشتق شده است. برای مثال، کلاس مبنای انتزاعی **Transaction** تعمیم دهنده کلاس **Withdrawal** است. از اینرو، کلاس **Withdrawal** از کلاس **Transaction** مشتق شده است. شکل ۳۰-۱۳ حاوی بخشی از فایل سرآیند کلاس **Withdrawal** می باشد، که در آن تعریف کلاس نشان دهنده رابطه ارث بری مابین **Withdrawal** و **Transaction** است (خط ۹)

۲- اگر کلاس **A** یک کلاس انتزاعی باشد و کلاس **B** از کلاس **A** مشتق شده باشد، اگر کلاس **B** یک کلاس غیرانتزاعی باشد، پس کلاس **B** باید توابع **virtual** محض کلاس **A** را پیاده سازی کند. برای مثال، کلاس **Transaction** حاوی تابع **execute** است که **virtual** محض می باشد، از اینرو کلاس **Withdrawal** باید این تابع عضو را پیاده سازی کند، اگر مایل باشیم نمونه ای از شی **Withdrawal** ایجاد کنیم. شکل ۳۱-۱۳ حاوی فایل سرآیند C++ برای کلاس **Withdrawal** از شکل ۲۸-۱۳ و شکل ۲۹-۱۳ می باشد. کلاس **Withdrawal** عضو داده **accountNumber** را از کلاس مبنای **Transaction** به ارث می برد، از اینرو **Withdrawal** این عضو داده را اعلان نکرده است. همچنین کلاس **Withdrawal** مراجعه های به **Screen** و **BankDatabase** را از کلاس مبنای خود یعنی **Transaction** به ارث برده است، بنابر این نیازی نیست تا این مراجعه ها را در کد خودمان وارد کنیم. شکل ۲۹-۱۳ نشان دهنده صفت **amount** و عملیات **execute** متعلق به کلاس **Withdrawal** است. خط ۱۹ از شکل ۳۱-۱۳ یک عضو داده برای صفت **amount** اعلان کرده است. خط ۱۶ حاوی نمونه اولیه تابع برای عملیات **execute** است. بخاطر داشته باشید که برای غیرانتزاعی بودن یک کلاس، کلاس مشتق شده **Withdrawal** بایستی یک پیاده سازی غیرانتزاعی از تابع **execute** که **virtual** محض در کلاس مبنای

برنامه‌نویسی شی‌گرا: چندریختی _____ فصل سیزدهم ۴۰۳

Transaction می‌باشد تدارک دیده باشد. نمونه اولیه در خط 16 هشدار می‌دهد که تابع **virtual** محض در کلاس مبنا را **override** کنید.

اگر بخواهید یک پیاده‌سازی در فایل **cpp** داشته باشید، باید این نمونه اولیه را تدارک ببینید. مراجعه‌های **keypad** و **cashDispenser** (خطوط 20-21) اعضای داده مشتق شده از پیوستگی **Withdrawal** در شکل ۲۸-۱۳ هستند. برای اینکه بتوانیم مراجعه‌های موجود در خطوط 20-21 را کامپایل کنیم از اعلان‌های رو به جلو در خطوط 8-9 استفاده کرده‌ایم.

```
1 // Fig. 13.30: Withdrawal.h
2 // Withdrawal class definition. Represents a withdrawal transaction.
3 #ifndef WITHDRAWAL_H
4 #define WITHDRAWAL_H
5
6 #include "Transaction.h" // Transaction class definition
7
8 //class withdrawal derives from base class Transaction
9 class Withdrawal : public Transaction
10 {
11 }; // end class Withdrawal
12
13 #endif // WITHDRAWAL_H
```

شکل ۳۰-۱۳ | تعریف کلاس **Withdrawal** که از **Transaction** مشتق شده است.

```
1 // Fig. 13.31: Withdrawal.h
2 // Definition of class Withdrawal that represents a withdrawal transaction.
3 #ifndef WITHDRAWAL_H
4 #define WITHDRAWAL_H
5
6 #include "Transaction.h" // Transaction class definition
7
8 class Keypad; // forward declaration of class Keypad
9 class CashDispenser; // forward declaration of class CashDispenser
10
11 //class withdrawal derives from base class Transaction
12 class Withdrawal : public Transaction
13 {
14 public:
15     //member function overriding execute in base class Transaction
16     virtual void execute(); // perform the transaction
17 private:
18     // attributes
19     double amount; // amount to withdraw
20     Keypad &keypad; // reference to ATM's keypad
21     CashDispenser &cashDispenser; // reference to ATM's cash dispenser
22 }; // end class Withdrawal
23
24 #endif // WITHDRAWAL_H
```

شکل ۳۱-۱۳ | فایل سرآیند کلاس **Withdrawal** مبتنی بر شکل‌های ۲۸-۱۳ و ۲۹-۱۳.

خودآزمایی میحث مهندسی نرم‌افزار

۱-۱۳ زبان **UML** از یک فلش با..... برای نشان دادن رابطه تعمیم استفاده می‌کند.

(a) فلش توپر.

(b) فلش مثلثی توخالی.

(c) فلش توخالی لوزی شکل.

(d) فلش یکپارچه.

۱۳-۲ آیا عبارت زیر صحیح است یا اشتباه در زبان UML در زیر اسامی کلاس انتزاعی و عملیات یک خط قرار داده می‌شود.

۱۳-۳ یک فایل سرآیند C++ بنویسید تا پیاده‌سازی از طرح کلاس Transaction مشخص شده در شکل ۱۳-۲۸ و ۱۳-۲۹ باشد. مطمئن شوید تا مراجعه‌های private بر پایه پیوستگی کامل Transaction در نظر گرفته شده باشند. همچنین از توابع سراسری get برای اعضای داده private استفاده کنید تا کلاس‌های مشتق شده بتوانند وظایف خود را انجام دهند.

پاسخ خودآزمایی مبحث آموزشی مهندسی نرم‌افزار

b. ۱۳-۱

۱۳-۲ اشتباه. در UML اسامی و عملیات کلاس انتزاعی بصورت ایتالیک نشان داده می‌شود.

۱۳-۳ حاصل طراحی کلاس Transaction در فایل سرآیند شکل ۱۳-۲۲ آورده شده است.

```
// Fig. 13.32: Transaction.h
// Transaction abstract base class definition.
#ifndef TRANSACTION_H
#define TRANSACTION_H

class Screen; // forward declaration of class Screen
class BankDatabase; // forward declaration of class BankDatabase

class Transaction
{
public:
    int getAccountNumber() // return account number
    Screen &getScreen() // return reference to screen
    BankDatabase &getBankDatabase() // return reference to database

    // pure virtual function to perform the transaction
    virtual void execute() = 0; // overridden in derived classes
private:
    int accountNumber; // indicates account involved
    Screen &screen; // reference to the screen of the ATM
    BankDatabase &bankDatabase; // reference to the account info database
}; // end class Transaction

#endif // TRANSACTION_H
```

شکل ۱۳-۳۲ | فایل سرآیند کلاس Transaction بر پایه شکل‌های ۱۳-۲۸ و ۱۳-۲۹.